

Bir Hak Olarak Spor Faaliyeti*

Sporting Activity as a Right

Pınar MEMİŞ KARTAL**

Öz

Sporun haklar içerisindeki yerinin tespiti kendisinin başlı başına bir hak olarak kabul edilip edilmeyeceği aklımızda yer alan bir sorudur. Bu sorunun cevabını bulabilmek için öncelikle spor faaliyetinin tanımı, spor çeşitlerinin ayırımını ve nihayet bu faaliyetin çeşitli haklar içerisindeki görünümü değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerin sonunda ise kişisel kanaatimiz ortaya konulmak suretiyle çalışmamız tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Spor, Spor Hakkı, Spor Tarihi, Bireysel Spor, Takım Spor.

Abstract

Whether a “right to sport” exists, and its place in the system of rights, is an intriguing question. This article examines the definition of sporting activities, differentiation of different sports and their manifestation within the context of rights. The study is concluded by expressing my personal opinion on the issues raised.

Keywords: Sport, Right to Sport, History of Sport, Individual Sports, Team Sports.

I. GENEL OLARAK

Kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme ve koruma hakkı temel haklardan olup, vazgeçilmez ve devredilmezdir. Kişinin bu gelişim sürecine katkıda bulunan etkinliklerden biri de spordur. Evrensel bir faaliyet olan spor, bireyin, fiziksel, ruhsal ve kişisel gelişimini sağlamakta; kendine özgü kuralları ile disiplini içermekte ve bireyin eğitimine, sağlığına, sosyal ve ekonomik hayattaki başarısına katkıda bulunmaktadır.

Spor, uygarlık tarihinin başlamasıyla oluşmuş ve günümüze kadar gelişerek, büyüyerek ve kurumsallaşarak gelmiştir. Hukuk düzeni içinde spor, kişinin kendisini geliştirme hakkı içinde temel hak niteliğine bürünmektedir. Bireyin kişisel gelişimi içinde yer alan bedensel ve ruhsal gelişimi de

* Bu çalışma GSÜSBE Kamu Hukuku Doktora Programı kapsamında savunulmuş olan “Spor Faaliyetlerinden Doğan Ceza Sorumluluğu” başlıklı ve konulu doktora tezinden üretilmiştir.

** Doç. Dr., Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, E-Mail: pmemis@gsu.edu.tr

sağlığıyla beraber değerlendirilmelidir. Bu halde spor bireyin sağlık hakkının da bir unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Spor aynı zamanda aileden başlayan eğitim ve öğretim sürecinin içinde de yer almaktadır. Eğitimin sonunda spor bir iş alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Spor, günümüzde, bir hobi olmaktan uzak, kişilerin geçimlerini sağladıkları bir alan haline de dönüşmüştür.

Türk hukukunda, spor, öncelikle devlet tarafından düzenlenen ve teşvik edilen bir faaliyettir. Devletin yükümlülüğünde bulunan sporun dışında, bir de profesyonel olarak yapılan ve devletle birlikte özel hukuk tüzel kişilerinin de dahil oldukları spor alanı vardır. Profesyonel spor alanı olarak da belirtebileceğimiz alanda, spor faaliyetine katılan ilgili kişiler ve bunların hak ve yükümlülükleri ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle spor faaliyeti büyük bir organizasyonu gerektirmektedir. Bu organizasyon içinde spor federasyonları, kulüpler, spor dernekleri gibi kuruluşlar, sporcular, spor faaliyetinin öğretilmesi, yönlendirilmesi bakımından önemli unsurlardan olan teknik direktörler, antrenörler; spor karşılaşmalarını yöneten hakemler ve sporun ayrılmaz unsuru seyirciler yer almaktadır. Sporun hızlı gelişimi ve spor türlerindeki çeşitlilik bu alanı hukuk sistemi içinde ayrı bir yere oturtma ihtiyacını doğurmuş ve adeta hukuk içinde hukuk yaratılmıştır. Sporun geniş bir alan olması ve kendi içinde hukuk alanı yaratmış olmasının getirdiği ayrıcalıklı; bu alandaki düzenlemeler de çeşitlenmiş ve her spor türünün kendine özgü kuralları ortaya çıkmıştır.

Spor, bu ayrıcalıklı yapısına rağmen, etkinlikleri ve sonuçları bakımından ceza hukukunu ilgilendirdiği kadar, medeni hukuku, idare hukukunu ve disiplin hukukunu da ilgilendirmektedir. Ancak, spor faaliyetine katılan kişilerin hak ve yükümlülüklerinin düzenlendiği ve sporun hukuku olarak da ifade edilebilecek bu alanda özellikle ceza sorumluluğunun saptanması sorunu ortaya çıkmıştır. Genellikle fiziksel güce ve temasa dayalı hareketlerin insan psikolojisi üzerinde etkisini en belirgin olarak gösterdiği spor alanında, faaliyete katılan kişilerin birbirlerine yönelik fiilleri ceza hukuku yönünden önem taşımıştır.

Sporun evrensel niteliği göz önünde bulundurulduğunda gerek spor türlerindeki çeşitlilik, gerek sporun kendi hukukunu yaratmış olması ve pek çok yönetmelik, talimatla düzenlenmesi; bu alanı zenginleştirdiği kadar, sınırının çizilmesini de zorlaştırmaktadır.

II. SPOR KAVRAMI

A. Kavram

İnsanın fiziksel, ruhsal ve kültürel yetenekleri ile yarıştığı ve bunları arttırma çabası içinde giriştiği eylemlere genel olarak spor faaliyeti denilmektedir.

Spor, Eski Yunan'dan günümüze kadar gelişerek, büyüyerek ve kurumsallaşarak gelmiştir. Bu büyüme beraberinde spor türlerinde çeşitliliği getirmiştir. Günümüzde futbol, basketbol, tenis, golf, su kayağı, buz pateni, güreş, judo ve bu gibi pek çok spor türünün bulunduğu zengin ve çok geniş bir alan spor dünyasını oluşturmaktadır. Spor faaliyetinin tanımını belirtmek ve buna bağlı olarak her spor türü bakımından doğabilecek hukuka aykırılıklarda sorumluluğun ne olacağını saptamak güçleşmektedir. Bu bölümde spor faaliyetini tanımlamaya, tarihçesini ortaya koyarak, geçmişten günümüze kadar

olan evrede ortaya çıkan sporların günümüzdeki halini dikkate alarak spor türlerini sınıflandırmaya çalışacağız.

B. Tanım

Sporu, genel itibarıyla kişilerin bedensel ve psikolojik gelişimine katkı sağlayan, toplum ve devlet tarafından desteklenen bir faaliyet olarak ifade edebiliriz. Klasik anlayış içerisinde spor öncelikle bir eylem olarak kabul edilmiş ve “*desport*” kelimesinden türediği belirtilmiştir³. « *Eğlenmek, oynamak*⁴ » anlamına gelen bu ifade, günümüzde anlamını kaybetmemiş ve fakat spor türlerinin çeşitliliği ve bu alanın profesyonelleşmesi farklı tanımların yapılmasına yol açmıştır.

Baron de Coubertin⁵ tarafından yapılan tanıma göre, spor « *riskin sonuna kadar gitmeyi ve gelişim arzusunu kamçılayan iradi ve alışkanlığa dayalı yoğun bir kas faaliyetidir* ».

Sporun « *insanı özgürleştiren bir tür sanat* » olduğu belirtildiği gibi, « *insan vücudunun, gücünü, becerisini, güzelliğini arttırmak, enerji ve iradesini geliştirmek, düşüncelerini özgürleştirmek için belirli bir sistem içinde ve sağlık için yapılan faaliyet* » olarak da tanımlanmaktadır⁶.

Pache ise sporu; « *Doğrudan ya da dolaylı oyun zevkinin tatminini, başarı kazanmayı, uyumlu bir gelişimi veya vücudun direncini sağlamak için, kişinin eylemlerine öncelik veren fiziksel çalışmaların bütünüdür* »⁷ olarak tanımlamaktadır

Türk doktrininde de sporun birden çok tanımı yapılmıştır. Bir tanıma göre spor ; « *kişinin önceden belirlenmiş kurallara uygun olarak, maddi bir karşılık için yahut sadece zevk için, araçlı veya araçsız, tek ya da takım halinde, kendisiyle, doğayla veya başkalarıyla rekabet esasına dayanan mücadelelerini içeren, fiziksel ve zihinsel yeteneklerini kullandığı ve geliştirdiği etkinlikler ile bu alanla uğraşan mesleklerin ve ilgililerin faaliyetlerini içeren bir kavramdır* .»⁸ ; bir diğerine göre « *İnsanların, vücutlarına ait gücü veya çevikliği yarıştırmak, zihin güçlerini birbiriyle kurallara uygun biçimde sınama niyeti taşıyan karşılaşma veya karşılaştırmaların adına spor denilmektedir* ».⁹

Bu tanımlara « *Klâsik anlamda spor, bütünüyle hareket ve mücadele esasına dayanan ve bunun içinde gereken birtakım alışılmış idman ve yarışmalar olup; İnsan ruhundaki mücadele ve başarıya azminin tabiat ve sosyal yapı ile karşılıklı ilişki kurmak suretiyle, sistemli ve adil, belirli kurallar içinde, hayatı*

3 BONNET, Anouk; Sport et Responsabilités, Nice, 1997, s. 6, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Yazar spor kelimesinin XII. ve XIII. yüzyıllar fransızcasındaki « *desport* » sözcüğünden türediğini ifade etmektedir.

4 BONNET, s.6,7.

5 DE COUBERTIN, Pierre; Le respect mutuel, Librairie Félix Alcan, Paris, nakleden BERLIOUX, Monique; Olympica, Flammarion, Paris, 1964, s. 25.

6 THOMAS, Raymond; Histoire du sport, Editions PUF Que sais-je?, Paris 1999, s. 12.

7 PACHE, Jean-Jacques; La responsabilité civile en matière de sport, Thèse Lausanne 1951, s.10.

8 ERTEN, Rıfat; Türk Sporunun Yapısal Düzeni, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi c. X, sy.1,2, y. 2006, s.120 (s.117-136).

9 TURAL, Sadık – GÜVEN, Özbay; Türklere Spor Kültürü, B. 2, Ankara 1999 kitabına Sunuş, s. X.

pahasına fizik, moral, toplumsal ve karakter kişiliğinin yarışmaya dönüşmesine spor denir »¹⁰ ve son olarak « *Sosyal, psikolojik ve sanatsal işlevi olan, kültürel ve ahlaki bir olgu olup, insanın, aklını ve vücudunu kullanarak rakibine, kendisine, tabiata, mesafeye ve zamana karşı, eşit kurallar içerisinde yaptığı bir mücadele biçimi* »¹¹ tanım olarak eklenebilir.

Avrupa Spor Şartı'nın 2. maddesinin 1. fıkrasının a bendi ile spor tanımlanırken kavram birliğine gidilmesi yolu aranmıştır. Buna göre « *Spor ile amacı, fiziki ya da psikik durumun düzeltilmesi ya da belirlenmesi, toplumsal ilişkilerin geliştirilmesi veya her düzeydeki yarışmada sonuçlar elde edilmesi olan düzenli ya da düzensiz bir yarışmadaki her türlü fiziki faaliyet biçimi anlaşılır* » denilmektedir¹².

Sözlüklerde ise şu şekilde tanımlara yer verilmektedir: spor, « *oyunun kendine has kurallarına itaati, disiplini ve sistemli bir antrenmanı öngören, oyun kavramı içinde güç ve mücadeleyi ifade eden fiziki faaaaliyettir* »¹³, « *rekabet, sağlık veya basit bir eğlencenin amaçlandığı fiziksel faaliyettir* »¹⁴, « *Ferdi veya kolektif oyunlar şeklinde yapılan, genellikle yarışmaya yol açan, bazı kesin kurallara göre uygulanan ve ani bir yarar beklenmeyen beden hareketlerinin tümü* »¹⁵ ve « *Kuvveti, mahareti veya beden güzelliğini arttırmak amacıyla metodlu beden hareketleri yapmaktır* »¹⁶.

Spor faaliyeti tanımlarının çeşitliliği, yargı makamlarının da hukuki bir tanım aramalarını sonuçlamıştır.

Fransız Danıştay'ın önemli iki kararında spor faaliyeti; « *Yarışmada ve faaliyette varolan fiziki performans söz konusu müsabakanın ya da faaliyetin düzenli ve temel karakterini oluşturmalı* » ve « *bu faaliyetler belirli kurallara tabi kılınmış olmalıdır* »¹⁷. Bazı hukuk davalarında ise bu kadar ayrıntılı kriter belirtmek yerine spor faaliyetleri sporcuların yaptığı iş olarak belirtilmiştir¹⁸.

Fransa Aix en Provence Asliye Ceza Mahkemesi'nin yamaç paraşütü ile ilgili vermiş olduğu bir kararda¹⁹ « *yamaç paraşütü, eğlenceli, fiziki gücü gerektiren ve kişinin kendini eğitmesi ile ilgili bir etkinliktir* » denmiş, bunun spor faaliyeti olarak kabul edilebileceği belirtilmiştir. Burada Mahkeme, spor faaliyeti ölçütlerini fiziki güç ve kişinin kendini eğitmesi olarak belirlemiştir.

10 KETEN, Mustafa; Türkiye'de Spor, Ankara 1974, s. 5,10.

11 GÜVEN, Özbay; Türklere Spor Kültürü, B. 2, Ankara 1999, s. 2.

12 Avrupa Konseyi Bakanlar Meclisi'nin 24 Eylül 1992'de kabul ettiği ve yukarıda türkçe tercümesi belirtilmiş olan Avrupa Spor Şartı'nın 2. maddesinin 1. fıkrasının a bendine göre spor şu şekilde tanımlanmıştır: "On entend par "sport" toutes formes d'activités physiques qui, à travers une participation organisée ou non, ont pour objectif l'expression ou l'amélioration de la condition physique et psychique, le développement des relations sociales ou l'obtention de résultats en compétition de tous niveaux." [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref\(92\)13&Sector=secCM&Language=lanFrench&Ver=rev&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref(92)13&Sector=secCM&Language=lanFrench&Ver=rev&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75), erişim tarihi: 15.10.2009.

13 ROBERT, Dictionnaire alphabétique et analytique de la langue française, Paris 1980, s. 347.

14 Nouveau dictionnaire étymologique et historique, Larousse, Paris 1971, s.709.

15 Büyük Lügat ve Ansiklopedi, Onbirinci Cilt, Meydan Yayınevi, İstanbul 1973, s. 523,525.

16 GÖVSA, İbrahim – Alaettin; Resimli Yeni Lügat ve Ansiklopedi (Ansiklopedik Sözlük) İskit Yayını, İstanbul 1960, Üçüncü cilt, s. 2484.

17 MARMAYOU, Jean-Michel; No sport: Définition du sport, Théorie generale du droit du sport, Agrément des fédérations sportives, pouvoir du ministre chargé des sports, contrôle du Conseil d'Etat, in Les Cahiers de Droit du Sport, CDS 5, 2006, s.85.

18 Lyon Asliye Mahkemesi'nin 4 Temmuz 1994 tarihli kararı, nakleden MARMAYOU, s. 86.

19 CA Aix, 8 Nisan 1998, Bull. Aix, 1998-1, s. 335.

Sporun tanımı yapılırken belirtilmesi gereken bir başka kavramın da « *spor bilinci* ²⁰» olduğu ifade edilmektedir. Spor bilincinin kullanıldığı ilk metin Avrupa Konseyi'nin Avrupa Spor Şartı²¹'dir. Buna göre, spor faaliyetinin amacı, fiziki ve psikolojik kondisyonunu geliştirme ve ifade etme, sosyal ilişkilerini geliştirme veya her müsabakada en iyi dereceyi almaktır. Bu amaç da spor bilincini ifade etmekte ve sporun bir anlamda manevi yönünü ortaya koymaktadır.

Doktrin, mahkeme kararlarının sporun tanımını vermeye çalışmaları bunun Kanun'a yansımaya vesile olmuş ve 16 Temmuz 1984 tarihli ve 84-610 sayılı Fransız Spor Kanunu'nun 6 Temmuz 2000 tarihli 2000-627 sayılı Kanun ile değiştirilen 1. maddesinin 1. fıkrasında spordan ne anlaşılması gerektiği ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu maddeye göre, « *fiziki ve sportif faaliyetler, eğitim, kültür, bütünleşme ve sosyal hayatın önemli bir unsurudur. Geliştirilmesi ve teşviki kamu yararındandır* ²² ». Böylece eğitim, kültür, bütünleşme ve sosyal hayat sporun unsurları olarak ortaya konulmuştur. Çeşitli spor tanımının bulunması alanın sınırlarının çizilmesini de güçleştirmektedir. Biz bu çeşitli tanımlardan yola çıkarak şu şekilde tanımlamaya çalıştık: « *Spor; bireyin fiziksel, ruhsal ve kişisel gelişimini destekleyen, kendine özgü kurallarına itaati, disiplini ve sistemli bir antremanı öngören ve bireyin eğitimine, sağlığına, sosyal ve ekonomik hayattaki başarısına katkıda bulunması sebebiyle düzenlemesinde kamu yararı bulunan rekabete dayalı bedensel bir faaliyet* » tir.

C. Spor Türleri

Spor dünyası içinde pek çok spor türü ve bunlara ilişkin geliştirilmiş kurallar bulunmaktadır. Eski Yunanda yapılan yarışmalardan bugüne kadar pek çok spor türü uygulanmış, tekrarlanmış ve günümüze kadar erişmiştir.

Bu konuda çeşitli ayrımlar görülmektedir²³. Spor türlerini dörtlü ayırıma tabi tutan **Don Marino**'ya göre²⁴, ilk olarak top ile yapılan sporlar gelmektedir. Bu sporlar içinde golf gibi tek başına; tenis gibi iki ya da ikiden fazla kişi ile, futbol, basketbol ya da voleybol gibi toplu olarak oynananlar vardır. Yazar, ikinci olarak yarış oyunları ayırımı yapmış ve bunlara örnek olarak otomobil, bisiklet ve at yarışlarını vermiştir. Bu oyunlarda ortak nokta motorlu ya da motorsuz bir araç ile sporun yerine getirilmesidir²⁵. Üçüncü ayırım su sporlardır. Bu yelken gibi belirli bir vasıta ile ya da yüzme gibi

20 BUY, Frédéric; L'organisation contractuelle du spectacle sportif, PUAM, Paris 2002.n. 265, s. 165.

21 Bkz. [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec\(92\)13&Sector=secCM&Language=IanFrench&Ver=rev&BackColorIntranet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec(92)13&Sector=secCM&Language=IanFrench&Ver=rev&BackColorIntranet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75)

22 Loi n. 84-610 du 16 juillet 1984, art 1er (L.n. 2000-627 du 6 juillet 2000): « *Les activités physiques et sportives constituent un élément important de l'éducation, de la culture, de l'intégration et de la vie sociale. Leur promotion et leur développement sont d'intérêt général* ». Code du Sport commenté, 3e édition, Edition 2005, Dalloz, Paris, s. 38.

23 Uluslararası Olimpiyat Komitesi tarafından onaylanan spor çeşitlerinin daha fazla olduğunu tespit edebilmek mümkündür. IOC günümüzde bilardo oyunlarını, bilye sporlarını, brici ve satrancı da kabul etmektedir. bkz, IOC internet sitesine: <http://www.olympic.org/ioc/f/org/if/list>

24 DON MARINO, Raphaëlle; La pratique sportive, source de responsabilité, Toulouse, 2001, s.19, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

25 DON MARINO, s.19.

doğrudan doğruya kişinin bedensel gücü ile gerçekleşebilecektir²⁶. Son olarak kış sporları ayırımını yapan yazara göre buradaki ölçüt soğuk hava koşullarından kaynaklanan doğal engelleri aşmadır. Kayak, buz pateni, hokey bu sporlara verilen örneklerdir²⁷.

Bir diğer ayırma göre spor türleri yediye ayrılmaktadır²⁸. Buna göre; ilk olarak atletizm, jimnastik, halter gibi atletik sporlar; ikinci olarak, at yarışları, engel atlama gibi atlı sporlar; üçüncü olarak, kürek, kano, yüzme, su topu, yelken gibi deniz sporları; dördüncü olarak, boks, judo, eskrim, güreş, karate gibi dövüş sporları; beşinci olarak buz hokeyi, patinaj, kayak gibi kış sporları; altıncı olarak otomobil, uçak, motosiklet gibi mekanik sporlar ve nihayet ekip ile yapılan beyzbol, basketbol, futbol gibi takım sporlarıdır.

Spor türlerini üçe ayıran **Roth**'a göre, birinci grubu bireysel ve temasa dayanmayan takım sporları; ikinci grubu temasa dayalı takım sporları ve üçüncü olarak dövüş sporları oluşturmaktadır²⁹.

Ayrıca, sporun tek başına veya toplu halde; temaslı ya da temassız; olağan ya da sıra dışı (ekstrem) şeklinde bir ayırma tabi tutulduğu da görülmektedir³⁰. Bu, sporun yapılış biçimine göre öngörülmesi olan bir ayırımdır. Sporun bu ayırımında, sıra dışı sporlar dışında kalan türlerinin, Devlet tarafından düzenleme altına alınan ya da federasyonların düzenledikleri spor türleri belirtilmektedir. Gerçekten de sporun tek başına, toplu; temaslı, temassız ya da olağan, olağan dışılığının benimsendiği bu ayırımda bir çerçeve oluşturulmaktadır. Bu çerçevede ister su sporu, ister kara sporu olsun faaliyete katılan sporcu sayısı ve sporun niteliği ön plana çıkartılarak, kapsam ve sınırlar belirlenebilmektedir.

Çalışmamızda spor türlerinin ayırımını, federasyonlar tarafından düzenlenen³¹ sporları, yerine getirilme biçimlerini dikkate alarak, bireysel sporlar, takım sporları ve sıra dışı (ekstrem) sporlar şeklinde bir ayırımla incelemeye çalıştık. Bunlar Devlet tarafından tanınan ve düzenleme altına alınmış sporlar³² ile sıra dışı (ekstrem) sporlardır. Bu nedenle öncelikle klasik bağlamda ele alınmakta olan kurumsal olarak da adlandırılabilir bireysel ve takım sporlarını belirttikten sonra sıra dışı (ekstrem) sporu belirtmeye çalışacağız.

1. Bireysel sporlar

Bireysel spor, kişinin tek başına yaptığı spordur. Bu spor türleri teması gerektirmemekte ve şiddeti içermemektedir. Bireysel sporlar yönünden doktrinde yapılmış net bir tanım yoktur. Bireysel sporun,

26 DON MARINO, s.19.

27 DON MARINO, s. 20.

28 GENÇ, Durmuş Ali; Spor Hukuku Ders Kitabı, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998, s. 136.

29 ROTH, Robert; Le droit pénal face au risque et à l'accident individuels, Collection juridique romande, Payot, Lausanne, 1987, s. 98, 99, 100. Yazar bireysel ve temasa dayalı olmayan takım sporlarına golfü; temasa dayalı takım sporlarına voleybol, basketbol, futbolu ve dövüş sporlarına da boks, judoyu örnek olarak vermektedir.

30 RUDLINGER, Martine; L'obligation générale de prêter assistance ou de porter secours; in Aspects pénaux du droit du sport, Staempfli Edition SA Berne, 2002, s. 110-111, (99-113); DELPHINE, Denis; Les limites du principe de l'acceptation du risque, in Aspect Aspects pénaux du droit du sport, Staempfli Edition SA Berne, 2002, s. 92-97,(s.83-97).

31 İlköğretimdeki beden eğitiminin konumuzla doğrudan bağlantısı olmadığı için bu bölümde değinilmemiştir.

32 DENIS, s. 93.

tek başına ya da birden fazla sporcunun katılımıyla gerçekleşen spor olduğu belirtilmektedir³³. Bireysel sporu açıklamaya çalışan bu tanımda belirtilen “birden fazla sporcunun katılımı” ifadesi, yarışmaya katılan sporcunun tek başına, birden fazla sporcu ile yarıştığı spor türünü ifade etmektedir. Buna örnek olarak, kısa ya da uzun mesafe koşusu, bisiklet yarışı, yüzme verilebilir.

Bize göre bireysel spor, sporcunun kazanmak için öncelikle fiziki gücünü kullanarak tek başına mücadele ettiği spor türü olarak belirtilebilir. Bireysel sporun özelliği, sporcunun mücadelesini tek başına yürütmesidir. Bu sporlara, kayak, bisiklet yarışları, golf, atletizm, aletli jimnastik, sırıkla atlama, gülle atma, halter, tenis, eskrim örnek olarak verilebilir.

Bireysel spor türleri incelendiğinde, kimilerinde sporcunun tek başına, yalnız mücadele ettiği; diğerlerinde ise belli bir rakibe karşı mücadelesini verdiği görülmektedir. Bunlardan ilkinde örnek olarak halter, sırıkla atlamayı; ikincisine de tenis, eskrimi örnek olarak verebilmek mümkündür. Bireysel sporlarda ortaya çıkan söz konusu farklılık bu türler bakımından ikili bir ayırım yapılabileceğini göstermektedir. Buna göre bireysel sporlar; aynı yöne doğru yapılan bireysel sporlar ve karşılıklı bireysel sporlar biçiminde ortaya konulabilir.

a. Aynı Yöne Doğru Bireysel Sporlar

Aynı yöne doğru bireysel sporlar, sporcunun tek başına mücadele ettiği ve kendini aşmayı amaçladığı sporlardır. Burada sporcu tek başına olabileceği gibi birden fazla sporcu ile de yarışabilir. Sporcunun tek başına yaptığı uzun atlama, üç adım atlama, cirit atma, gülle atma, ritmik jimnastik, denge aleti gibi sporlar örnek olarak verilebilir³⁴. Bu tür sporlarda, sporcular kendilerine ayrılan sürede kişisel güç, bilgi ve tecrübelerini ortaya koyarak, en iyi dereceyi elde etmeye çalışmaktadır.

Birden fazla sporcu ile yapılan bireysel sporlarda ise yarışmalarda ayırıcı unsur, sporcuların aynı yöne doğru ve aynı zaman dilimi içinde hareket ederek, en iyi dereceye ulaşma amacına sahip olmalarıdır. Atletizm, yüzme ve bisiklette sporcular aynı hedefe doğru birbirleri ile yarışmaktadırlar. Önlerinde ulaşılması gereken bir hedef vardır ve ilk önce, en hızlı şekilde ve oyunun kurallarına uygun olarak bilgi, tecrübe ve yeteneklerini ortaya koyarak bu hedefe ulaşmak amaç olmaktadır. Kısa mesafe koşucusunun diğerlerini geçerek yarışmayı kazanması buna örnek olarak verilebilir³⁵. Belirtilen sporlarda birden fazla sporcunun yarışması, bunların bireysel spor olup olmadıkları tartışmasını yaratabilir. Bizim bu sporları bireysel sporlar olarak belirtmemizdeki neden, sporcunun tek başına başka sporcularla yarışması ve kazananın da bir sporcu olmasıdır. Kanaatimizce bu sporların toplu halde yapılıyor olmaları, takım sporu olarak değerlendirilmeleri için yeterli değildir. Burada bireysel sporları takım sporlarından ayıran, yarışan sporcunun kendisi için yarışması ve kazananın da bir sporcu olmasıdır. Takım sporlarında kazanan, spor müsabakasına katılan takımdır. Aynı yöne doğru bireysel sporda belirtilen bu farklılık, bunları da kendi içinde, sporcunun tek başına ve sporcunun toplu olarak yaptığı aynı yöne doğru bireysel sporlar olarak belirtmeyi gerekli kılabilir.

33 DENİS, s. 94.

34 Spor Kitabı, NTV yayını, İstanbul, 2008, s.56,93.

35 RUDLINGER, s. 110.

Toplu halde yapılan bireysel sporların bazılarının takım halinde yapıldığını da görmekteyiz. Atletizmde bayrak yarışı gibi. Bu durumda yapılan ayırımda esas alınacak unsur, müsabakada kazananın niteliğidir. Kanaatimizce, bir sporu bireysel spor olarak kabul edebilmek için kazananın sporcu olmasına bakılacaktır.

b. Karşılıklı Bireysel Sporlar:

aa. Genel Olarak

Karşılıklı bireysel sporlarda sporcu yine tek başına mücadele etmektedir ancak aynı yönde bireysel sporlardan farklı olarak bu türde sporcu bir başka sporcu ile karşı karşıyadır. Sporcu en iyi olabilmek için rakibini yenmeye³⁶ çalışmaktadır. Bu spor türünün en belirgin örnekleri tenis, eskrim, boks, güreş, judo, karatedir. Tenis örneğinde olduğu gibi karşılıklı yönde yapılan bireysel sporların bazılarında rakiple temas ve şiddet içerikli hareketler görülmemektedir.

Karşılıklı bireysel spor türlerinden olan teniste takım müsabakaları da yapılmaktadır. Atletizmde olduğu gibi bu sporun da bireysel spor olma özelliği müsabakayı kazanana göre tayin edilecektir.

Boks, güreş, judo, karate gibi sporlarda, sporcuların birbirleriyle temasını ve hatta çoğu zaman sporun tabiatı gereği şiddeti içermesi sebebiyle, karşılıklı yönde bireysel sporlar sınıflandırmasında ayrı bir kategoriye oluşturmaktadır. Bu spor türlerinde baskın özellik bireysellikte birlikte şiddettir. Bu nedenle söz konusu sporlara aynı zamanda “dövüş sporları” da denilmektedir.

bb. Dövüş Sporları

Dövüş sporu sporcuların birbirlerine uyguladıkları şiddet ile şekillenen bir spor çeşididir. Sporcuların birbirlerine uyguladıkları şiddetli hareketler sonucu, yenen ve yenilen tarafın tespiti ile son bulmaktadır. Dövüş sporlarının en tipik örnekleri boks, güreş, karate, judo, tekvandodur³⁷.

Dövüş sporları bireysel sporların karşılıklı yapılan teması ve şiddete dayalı hali olup, şiddet hareketleri karşılıklı bir şekilde oyunun sonuna kadar ya da rakiplerden biri mücadeleyi kazanıncaya kadar sürmekte ve hareketler de oyunun kuralları çerçevesinde kalmak koşuluyla hukuka uygun olarak değerlendirilmektedir.

Dövüş sporlarının hepsi şiddete dayalı ve çoğu zamanda vücuda teması gerektirmektedir. Belirtmek gerekir ki her zaman vücuda temas rakiplerin doğrudan birbirlerine temasını gerektirmez. Bazı hallerde kullanılan bir vasıta ile icra edilen spor türlerinde şiddet vardır ancak temas vasıta yoluyla. Buna en tipik örnek eskrimdir.

36 Aralarında belirgin bir fark olmasa da aynı önde yapılan bireysel sporlarda daha ziyade kazanmak terimi yerleşmişken karşılıklı yönde yapılan bireysel sporlarda yenmek deyimini kullanılmaktadır. Nitekim yenmek de kazanmak da her iki spor için de geçerlidir ancak mücadelenin amacı tercih edilen kelime kullanımını etkilemektedir.

37 DELPHINE, s. 96.

Bu durumda dövüş sporları, bireysel ve karşılıklı olarak rakibe uygulanan temasa dayalı ve şiddet içerikli hareketlerle şekillenen fiziki faaliyet olarak tanımlanabilir.

2. Takım sporları

Takım sporu ya da ekip sporu olarak da adlandırabileceğimiz spor türü kural olarak birden fazla kişinin meydana getirdiği takımın bir başka takım ile yaptığı müsabakayı ifade etmektedir. Futbol, basketbol, rugby, voleybol, buz hokeyi gibi.

Takım sporlarında karşılıklı bir mücadele söz konusu olup bunda rakip oyuncular birbirleri ile temas edebilmektedirler³⁸. Burada meydana gelen temas dövüş sporlarında olduğu gibi süreklilik arz etmemektedir yai sporu şekillendiren unsur temas değildir. Yine yarışma sırasında oyuncuların birbirlerine teması şiddete dayanmayan bir temastır. Nitekim dövüş sporlarında şiddetin ve temasın sporun tabiatından geldiğini belirtmiştik. Burada ise, futbol örneğinde olduğu gibi oyuncular rakiplerinden top almaya çalışırken birbirlerine temas etmeleri, oyunun kuralları içinde kaldıkları süreç, hukuka uygun kabul edilmektedir³⁹.

Bu açıklamalar çerçevesinde takım sporu, belli bir sporu yapmak maksadı ile bir araya gelen sporcuların takım oluşturarak rakip takımı yenmek üzere o spora ilişkin bilgi, güç ve tecrübelerini ortaya koyarak oynadıkları faaliyet olarak tanımlanabilir.

3. Sıra dışı (Ekstrem) sporlar

Sıra dışı sporlar, kişilerin fiziki güçlerini olması gerektiğinden fazla zorlayarak çoğu zaman olağan üstü bir güç kullanımını gerektiren ve diğer spor türlerinde mevcut olmayan bir tehlikenin bulunduğu spor türleridir. Otomobil ya da motosiklet yarışları, paraşütle atlama, ekstrem tırmanış, sokak kızağı⁴⁰, serbest dalış, rafting, yelken kanat, serbest atlayış, bungee jumping⁴¹ gibi⁴².

Sıra dışı spor türüne bir tanım vermekte güçlük çekilmekte ve sıra dışı ifadesinin subjektif algılamaya bağlı olduğu belirtilerek genel bir tanım vermekten kaçınıldığı ve bazı kişilere göre sıra dışı olan spor türlerinin kimilerine göre sıra dışı olarak nitelendirilemeyeceği belirtilmektedir⁴³. Sıra dışı sporun, sıra dışı organizasyona ilişkin şartlarda ve sınıflandırılmayan faaliyet şeklinde tanımlandığı görülmektedir⁴⁴.

38 ROTH, s. 99,100.

39 RUDLINGER, s. 111.

40 Sokak kızağı, Olimpik kış oyunlarında rastlanan kızağın sıra dışı olanıdır. Sürücüler beton bir pist üzerinde freni olmayan kızakla son sürat giderek birinci bitirmeye çalışırlar. Bkz., NTV, s. 422.

41 Bungee jumping, kişilerin köprü gibi yüksek bir yerden ayaklarına bağlanan halatla aşağıya atıldıkları bir oyun türüdür. Genellikle eğlence amaçlı yapıldığı belirtilmektedir. Bkz., NTV, s.435.

42 Spor kitabı, NTV, s. 422,435.

43 DENIS, s. 92.

44 PERRET, Dominique; Skieur "extrême", Chronosports Editeurs, p.31, nakleden DENIS, s. 92.

Sıra dışı sporların genelde grup halinde yapıldığı belirtilerek sporun doğasındaki tehlikenin sporcuların ortak bilgi ve deneyimleri ile bir ölçüde azaltılabileceği ifade edilmektedir⁴⁵. Bu nedenle bazı yazarlar bu spor türünü takım sporlarında alt başlık olarak incelemişlerdir⁴⁶. Ancak sporun tehlikelilik hali ve subjektif niteliği dikkate alınarak sıra dışı spor bir spor türü olarak ayrımlar içinde yerini alabilir.

Spor faaliyeti bakımından belirtilen ayrımlardan hangisi benimsenecek olursa olsun bu alanda belirli bir sınırlandırmaya gidebilmek oldukça güçtür. Spor, inceleyeceğimiz üzere, zaman içinde, çeşitleri ve sayıları artarak günümüze kadar gelmiştir. Teknoloji, modern yaşamın süratli gelişimi ve insanın yaratıcılığı ile gün geçtikçe artarak devam edecektir.

III. SPOR TARİHİNİN KISA DEĞERLENDİRMESİ

Tarihsel gelişim içinde, spor faaliyetlerinin, bireyin güç, beceri ve zekasını birlikte kullanması sonucunda oluştuğunu ve geliştiğini söyleyebiliriz. Spor faaliyetlerinin ilk olarak ne zaman ortaya çıktığını tespit edebilmek oldukça güçtür. Ancak M.Ö. 3000-1500 yılları arasında Sümer kalıntılarında, boks ve güreşe benzeyen bazı çizgilerin yer aldığı görülmekle, spor hareketlerinin önce Sümerlerde başladığı ileri sürülmüştür⁴⁷. Ancak daha sonraları yapılan kazılarda bulunan eserlerde sporun neredeyse insanlık tarihi kadar eski olduğuna dair resimler bulunmuştur.

A. Antik Çağ ve Olimpiyatlar

Antik çağ incelemelerinde spor müsabakalarının kansız savaş dövüşleri olduğu belirtilmektedir. Olympiada Yunanlıların tanrı Zeus onuruna yarışmalar düzenlediği ve savaşçıların bir oyun olarak ortaya koyduğu faaliyetler spor olarak değerlendirilmektedir. Eski Yunan'da İlliada destanında anlatılan törende güreş, koşu, disk atma, okçuluk gibi spor yarışmalarından söz edilmektedir⁴⁸.

Antik siteler arasındaki rekabet çeşitli yarışmalarla ortaya konulmuş; tanrılara tapma, kansız savaş sembolleri ile ölüm, savaş, yeniden varoluş üçlüsüne yer verilmiştir⁴⁹.

M.Ö. XI. yüzyılda Eleia'nın kralı İphitus, Spartalılarla savaşı önlemek için kahin Pythia'ya giderek danışması ve onun da tanrıların çok sevdiği oyunları yeniden başlatmasını önermesi üzerine her dört yılda bir Olympiada yapılan oyunlar başlamıştır. Böylelikle, Yunan tanrılarının yaşadığı kabul edilen Olympia dağında düzenlenen ve adını bu dağdan alan oyunlar Mora yarımadasında Pisa ve

45 RUDLINGER; s. 111.

46 RUDLINGER, s. 111-112

47 ERKİNER, Kısmet; Spora Tarihsel Bir Bakış; in Spor Hukuku Dersleri, Kadir Has Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını no: 02, İstanbul, 2007, (s. 55-94), s. 64.

48 ERKİNER, s. 65.

49 <http://www.hickoksports.com/history/olancien.shtml>.

Elis kentlerinde yapılmıştır⁵⁰. Bu oyunları ilk olarak düzenleyen kişinin Deveolion kralı Clymenos olarak bilinmekte, ancak bu oyunların çeşitli nedenlerle sürdürülemediği de belirtilmektedir⁵¹.

M.Ö. 146'da Olimpik Oyunlar Romalıların kontrolüne girmiş ve M.Ö. 80'de Olympia' dan Roma'ya taşınmıştır. Fakat bu değişim oyunlara ilişkin ahlak kurallarının bozulmasına yol açmış ve Roma İmparatoru Theodosius bu oyunların pagan inanışını yansıttığı gerekçesi ile M.Ö. 392 yılında yasaklamıştır⁵². Başlangıcı M.Ö. 1450 olarak kabul edilen Olimpik oyunlar düzenli olarak yapılmaya başlandığı M.Ö. 778 tarihinden yasaklandığı M.S. 392 yılına kadar 1170 yıl boyunca 293 defa gerçekleştirilmiştir⁵³.

Olimpik oyunlara erkek ve özgür Yunanlılar dışında kalan gruplar ve suç işlemiş kişilerin katılmasına izin verilmemekte idi⁵⁴.

Antik Mısır medeniyetinde de bugünkü spor uğraşlarına benzeyen çizim ve tasvirlerle rastlanmıştır. Firavun Djoser'e ait tapınağın içinde yer alan atletizm sahası en eski spor tesisi olarak kabul edilmektedir⁵⁵.

Kısaca belirttiğimiz Antik olimpiyat tarihçesinde spor, barış, şeref, saygınlık, dürüstlük gibi değerlerin toplumda yerleşmesine hizmet etmekte idi. Bu değerler ile, çağımızda adına genel olarak Fair Play denilen spor kuralları arasında büyük benzerlikler görülmekte ve hatta bu süreçle şekillendiği ifade edilebilecektir.

B. Orta Çağ ve Rönesans

Orta Çağ'da beden gücüne dayalı oyunlar öne çıkmıştı. Bu oyunlar, sadece soylular tarafından yapılmaktaydı. Bunlar için turnuvalar, düellolar ve avlar düzenlenirdi. Esas görevleri savaşmak olan soylular bu şekilde savaşa hazırlanırlardı⁵⁶. Orta çağın en yaygın düellosu "joute" adı verilen at üzerinde yapılan düelloydur⁵⁷. Bunun yanı sıra topla oynanan bir takım oyunu olan "soule" çok yaygındı. Geniş bir alanda şiddet içeren hareketlerin de yapıldığı ve futbola benzeyen bu oyun İngiltere'de çok yaygın olarak oynanmış ve yasaklanmıştır⁵⁸.

Bunların yanı sıra, bugünün güreş, golf, hokey ve kriketine benzeyen oyunlara da rastlanmakta idi. XVII. yüzyılın en gözde sporları ise avcılık, binicilik ve at yarışları idi. Bu oyunlarda uygulanan bazı kuralların günümüzde de gelişerek devam ettiğini söylemek mümkündür⁵⁹.

50 GILLET, Bernard; Histoire du sport, Presses Universitaire De France, Que sais-je, 1980, s. 31.

51 GILLET, s.31.

52 ERKİNER, s. 66.

53 GILLET, s. 31. Yunanlıların Gymnase ve Palestre olarak adlandırılan spor faaliyetlerinin gerçekleştirildiği yerlerin mimari yapısı incelendiğinde bugünkü spor alanları ile büyük benzerlik görülmektedir.

54 ERKİNER, s. 67. Oyunların düzenli olarak yapıldığı dönemlerde devletler arasındaki çekişmeler, Olimpik oyunların temelini oluşturduğu ilkelere bozulmalar yaratmış, ahlaki çöküş ile rüşvetin ve şikenin ortaya çıktığı görülmüştür.

55 VOIGT, Dieter; Spor Sosyolojisi, çeviren Ayşe ATALAY, Alkım, İstanbul 1999, s. 224.

56 ERKİNER, s. 72.

57 ERKİNER, s. 73.

58 ERKİNER, s. 73.

59 MILLER, Stephen, The Date of Olympic Festivals, Mitteilungen: Des Deutschen Archaologischen Instituts, Athenische Abteilung, Vol. 90 (1975), s. 228, (s. 215-237).

C. Yeni Çağ: Modern Sporun Doğuşu ve Gelişimi

Bu dönemde sporla ilgili en eski düzenlemelerin Avrupa'nın en kuzeyinde bulunan İzlanda'da X. ve XI. yüzyılda yapıldığı ve seyircilerin de hakem ve hakim rollerinde olduğu belirtilmektedir⁶⁰. Örneğin, düelloda seyirci olan kişinin aynı zamanda hakem olması bu belirtilen düzenlemeden kaynaklanmıştır.

XVII. yüzyılın ikinci yarısına doğru en gözde olan spor dallarının belirli teşkilatlar tarafından düzenlenmesi ile kurumsallaşmaya başladığı görülmekle beraber esas XIX. yüzyılın başlarından itibaren düzenli bir spor akımının başladığı saptanabilmektedir⁶¹. Örneğin, Almanya'da **Friedrick Ludwig Jahn** "*Alman Vatandaşlığı*" eserinde ileri sürdüğü fikirlerini 1811 yılında kurmuş olduğu derneklerle Berlin gençliğini beden eğitimi ve jimnastik yapmaya yöneltmiştir⁶². Yaratılan bu akım zamanla tüm Almanya'ya yayılmıştır. Burada yapılan oyunlara örnek olarak, koşu, atlama, güreş, barfiks, paralel bar, denge tahtası verilebilir.

XIX. yüzyılın en belirgin özelliği, sporda amacın sağlık olması gerekliliğidir. Macaristan'da sporla ilgili düzenlemelerin içinde yer alan 1777 *Ratio Educationis*'te bu özelliği saptamak mümkündür⁶³. Bu düzenleme okullarda öğrencilerin bedensel gelişimi için gerekli teşkilatın ve imkanların sağlanmasını ve aynı ölçüde 1868 de kabul edilen bir kanun (XXXVIII kanunu) ile öğrencileri sportif hareketlerle askerlik hizmetine hazırlamayı öngörmekteydi⁶⁴.

XIX. yüzyılda, Danimarka'da, spor oyunlarından ziyade, sağlık ve savunma üzerinde yoğunlaştığını; atıcılık derneklerinin ulusu korumak için meydana getirildiği ve jimnastik derneklerinin de işgücünde sağlığı korumak amacıyla oluşturulduğu görülmektedir. Bu ülkede sporla ilgili kanunlardan ilki 1814 tarihli olup, sporu sağlık ve eğitimin temeli olarak dikkate almakta idi⁶⁵. Birleşik Krallık da XIX. yüzyılda Macaristan ve Danimarka'nın izlediği politikaya benzer bir yol izlemiş; endüstri devrimi sırasında ihtiyaç duyulan iş gücünün sağlıklı olması ve erkek nüfusun askerliğe hazır olmasını spor ile amaçlamış ve bir süre içinde pek çok ülke aynı amaçla buna benzer düzenlemeler yapma yoluna gitmiştir⁶⁶.

Birleşik Krallık, diğer Avrupa ülkelerine göre daha hızlı gelişme göstermiştir. 1863 yılında futbol federasyonunun kurulması, buna bağlı kuralların oluşturulması ile başlayan süreç, 1882 yılında İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'nın, "*Adalılar*" olarak Manchester'da toplanıp "*International Board*" organizasyonunu kurması ile devam etmiştir⁶⁷.

60 CHAKER, André – Noel; Etude des législations nationales relatives au sport en Europe, Editions du Conseil de l'Europe, juin 1999, İzlanda, s.9.

61 MILLER, s.228,229.

62 Konuyla ilgili internet siteleri için bkz., http://alb.bron.free.fr/ALB_fichiers/Origine.htm. ; https://www.sporthilfe.de/Sportbriefmarken_2005.dsh ; http://www.sva1889.de/joomla/index.php?option=com_content&view=article&id=20&Itemid=149. Erişim tarihi: 10.12.2008.

63 CHAKER, s.11.

64 CHAKER, s. 11.

65 CHAKER, s.12.

66 CHAKER, s.12.

67 TELLAN, Tolga; Futbol Üretiminin İdeolojisi: Strateji, Taktik, Organizasyon, in İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Sayı 26 Kış-Bahar 2008, s. 354, (s.353-362).

Finlandiya'da XIX. yüzyılın ortalarına doğru, spor suretiyle fiziki kondisyon, ilk öğretimin başta gelen programlarından biri olmuştur. İlk spor kulüpleri 1860 yılında ortaya çıkmış ve ilk spor organizasyonları da XIX. yüzyılın sonunda yapılabilmektedir⁶⁸.

Lüksemburg, ilk spor kulübünü 1849'da, ilk spor federasyonunu 1899'da, Milli Olimpiyat Komitesi'ni de 1912'de kurmuştur. Sporun tanıtımının sağlanması amacıyla, spora ilişkin ilk yasal metin 1945 yılında yürürlüğe girmiştir. Çek Cumhuriyeti'nin ilk spor organizasyonu 1867'de kurulmuş ve adı SOKOL olan bu organizasyon, 134/1867 sayılı kanunla kurulan en önemli ulusal ve uluslararası organizasyonlardan biri olmuştur.

Sonuç olarak, modern sporların gelişiminde önceleri güçlü sınıfların kendileri için düzenledikleri spor etkinlikleri, bir süre sonra halka yayılmış, eğitim kurumlarına girmiş ve kulüpleşmesi ile de tüm dünyaya yayılmıştır. Bu gelişim sadece kişinin bedensel ve ruhsal yönünü değil aynı zamanda ekonomik bir olgu olarak da yerleşmesini sağlamıştır.

D. Türk Sporunun Gelişimi

Dünya spor tarihinin Yunan sporları ile başladığı görüşü yaygın olmakla birlikte son yüzyılda yapılan araştırmalarda Türklerin spora daha önce başladığı belirtilmektedir⁶⁹. Biz de çalışmamızda Türk Spor Tarihinin evrelerine kısaca değinerek; ilk olarak eski Türklerde spor; Osmanlı döneminde spor ve nihayet Cumhuriyet döneminde spor olmak üzere üç bölümde incelemeye çalışacağız.

I. Eski Türklerde Spor

Türklerde sporun, Orta Asya'da yaşayan eski Türk boylarına kadar uzanan binlerce yıllık bir tarihe sahip olduğu belirtilmektedir. Ergenekon, Manas, Oğuz Kaan ve Gılgamış destanlarında eski Türklerin beden eğitimi çalışmalarından bahsedildiği ifade edilmektedir⁷⁰. Mezopotamya'da yapılan kazılar Sümerlerin milattan önceki yıllarda atla ilgili yarışları geliştirmiş olduklarını ortaya çıkarmıştır⁷¹.

Sümerlerde at yarışları ile birlikte, M.Ö. 3000 yıllarına ait kabartmaların bir kısmında kayık, kürek, kürekçiler; bir kısmında döğüşçüler görülmektedir⁷². Kazılardan ortaya çıkan bilgiler, Sümerlerin özellikle gençlere önem verdiğini, bunları "*Sangu*⁷³" adı verilen beden eğitimine özgü yerlerde eğittiklerini ortaya koymaktadır.

68 CHAKER, s.12

69 YILDIZ, Doğan; Türk Spor Tarihi, Ser Yayıncılık, İstanbul 1979, s. 25.

70 YILDIZ, s. 29; Oğuz Kaan Destanının sonunda yer alan beyiti yazar şu şekilde naklediyor: "*Ey oğullar! Ben çok yaşadım. Çok savaşlar gördüm. Çok ok attım. Çok ata bindim. Çok güreştim. Düşmanlarımı ağılattım. Dostlarımı güldürdüm.*"

71 KESİM, Ümit; Dünya Spor Tarihi, in Spor Hukuku Dersleri, Kadir Has Üniversitesi Spor Hukuku Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını n. 2, İstanbul 2007, s. 102, (s. 97-107). İki tekerlekli, dört koşumlu, ve sürücüsünün ayakta durmasına yarayan bir platform bulunan yarış arabasının bunun ispatı olduğu belirtilerek, M.Ö. 2600'lü yıllara ait bir bronz eserde iki çıplak sporcunun birbirlerinin kispetlerinden tuttuklarının sergilendiği ifade edilmektedir.

72 YILDIZ, s. 38.

73 Sangu, Sümerlerin gençleri savaşa özellikle savaş hazırlamak amacıyla eğittikleri beden faaliyetine dayalı eğitim

Eski Türklerin spora, avcılık, göçebelik ve savaş amacının yanı sıra hastalıkların tedavisi için de başvurmuş olduğu XII. yüzyılda bir Türk bilgini tarafından yazılan “*Kitab-ı Tuhfe-i Mübarizi*” adlı eserde ortaya konulmuştur⁷⁴. Eserde güreş tutmak, seyirtmek (koşmak), bir ayak seyirtmek (uzun atlamak), süngü oynamak, kılıç oynamak, at seyirtmek, ok atmak, top oynamak, amuda götürmek, çelik oynamak, yayan yürümek, yelmek (kısa mesafede hızlı koşmak) anlatılmakta ve bunların hangi hastalıklara iyi geldiği açıklanmaktadır.

Türk boylarında “*çögen*”⁷⁵ olarak bilinen ve günümüzde bir çeşit atlı hokey, polo olarak adlandırılabilir spor türüne; “*gökbörü*”⁷⁶ denilen ve İspanya’da boğa güreşinin bir çeşidi olarak da nitelendirilebilecek oyuna; “*seyirtme*” adı verilen günümüzde koşu olan spora; “*tepiük*” denilen ve bugün futbola benzeyen oyuna ve hatta kayak sporuna benzeyen oyunlara rastlandığı ifade edilmektedir⁷⁷.

Asurlularda öne çıkan spor avcılıktır. Avcılık spordan çok savaş için beceri kazanmak amacıyla yapılmış, sadece kralların aslan avcılığı tehlikeli spor olarak değerlendirilmiştir⁷⁸.

Hunlarda da diğer uygarlıklarda olduğu gibi çocukların eğitime önem verildiği, avcılığın ve savaşçılığın küçük ok atışlarını hayvanlar üzerinde yaptırarak geliştirdikleri ifade edilmektedir. Hun imparatoru Mete Han’ın (Oğuz Han) bulduğu “*Öten ok*” adı verilen bir çeşit okla yapılan üç aşamalı idmanın hem spor faaliyeti olarak hem de asker eğitiminde uygulandığı belirtilmektedir⁷⁹. Mete Han’ın üç büyük oğluna “*Bozok*”, diğer üç oğluna da “*Üçok*” adlarını vermesi, Türklerin okçuluğa verdiği önemin ifadesidir.

Anadolu’da Hititlerde de beden eğitimine önem verilmiştir. Araba yarışı, at yarışı, güreş, kılıç oyunları ve av eğlenceleri düzenlenmiş ve buna ilişkin olarak M.Ö. 1200 yıllarına ait eserlerde, Kral Hattuşil’in bir bayrama katılmak üzere başkent Hattuşaş’a gittiği, kralı karşılamak üzere kent dışına çıkan rahiplerin Hattuşil’in arabasını çeken atlardan birinin gemini ilk yakalayan olmak için yarıştıkları resmedilmiştir⁸⁰. Hititlerde ayrıca, “*kapsuti*” adı verilen bir tür gençlik taburlarında çocuk ve gençlerin beden ve zihinlerini geliştirecek alıştırmaların yapıldığı belirtilmektedir⁸¹.

kurumudur. Bkz. YILDIZ, s. 39.

74 YILDIZ, s.36.

75 Çögen, Çögan, Çevgen, Bandal, Tubuk ya da Tuy olarak da ifade edilmektedir. Çögenin İran’da, Bizans’ta, daha sonra Hindistan’da oynanır olması ve buradan da Portekiz’e geçerek, İngiliz askerleri tarafından da ülkelerine götürülmesinde Eski Türklerin yaptıkları gösterilerin, bu gösterilere sporcuları hazırlayan usta idmançıların da önemli katkıları olduğu belirtilmektedir. Bkz. YILDIZ, s. 34, 90.

76 Gökbörü, dinsel ve geleneksel bir oyun olarak belirtilmekte; oynanış biçimi ise atı salıp oğlağı yakalamak olduğu ifade edilmektedir. Bkz. YILDIZ, s. 102.

77 ERKİNER, s. 85-86.

78 YILDIZ, s. 42-43.

79 Üç aşamalı yapılan ok atmada bir sonraki aşamaya geçmek için o aşamayı başarma şartı aranıyordu. İlk aşama uçan kuşlara ok atma; ikinci aşama çok değerli bir atın üzerine konulan bir hedefe nişan alma ve son aşama da gençlerin eşlerinin başlarına bir hedef koyarak onu vurmalarıydı. İkinci aşamayı geçen gençler Çin’e yapılan akınlara katılmaya hak kazanıyorlardı. Üçüncü aşamaya gelip hedefi vuramayıp, eşlerini yaralayanlara ise İmparator’un öngördüğü ceza uygulanıyordu. Bkz. YILDIZ, s. 47.

80 YILDIZ, s.48,49.

81 KESİM, s. 103.

Selçuklularda atlı ve silahlı sporların gelişmiş olduğu, vücudu geliştirmek ve kuvvet kazanmak için taştan yapılmış halterler kullandıkları bilinmektedir⁸². Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulmasıyla Türklerin, Anadolu'nun çeşitli kentlerinde beden eğitimi ve sporla ilgili tesisler ve örgütler oluşturdukları, özellikle Konya'da bunlara büyük önem verildiği ifade edilmektedir⁸³. Selçuklularda ortaya çıkan "Alplik"⁸⁴ töresi, cesaretin, kuvvetin, gayretin, iyi at binmenin, ok ve yay atabilmenin, kılıç kullanabilmenin, dostluğun ve sevginin sembolü olduğu gibi sportmenliğin de bir ifadesi olarak değerlendirilmektedir.

2. Osmanlı Döneminde Spor

Anadolu'da savaş eğitiminin dışında ilk örgütlenme "pehlivan tekkeleri" idi⁸⁵. Osmanlı İmparatorluğunda pehlivan tekkeleri dışında, "Kemankes Tekkeleri" (okçuluk), "Cümdi Tekkeleri" (binicilik) ve Ok meydanları bulunmakta idi⁸⁶. Tekkelerde şeyh dairesi, idare odası, kütüphane, müze, kış idman salonu, aşhane, koğuş gibi bölümler bulunur ve yarışmalarda önce buralarda uzunca bir süre kalınırdı⁸⁷.

Orhan bey, Bursa'yı aldığı ilk olarak Balıklı Köyü ile Atıcılar Meydanı arasındaki sahayı yarış yeri olarak tanzim etmiş ve bu alanın da Osmanlıların ilk spor alanı olduğu belirtilmiştir⁸⁸.

Osmanlı İmparatorluğu'nda "kılıç kalkan"⁸⁹ önemli bir spor olarak görülmüştür. Bu dönemde kullanılan kılıçlar, gurur, yetenek, güç ve asaleti simgelemiş ve kullanım amacına göre düz kılıç, pala ve kılıç olmak üzere üç ayrılmıştı⁹⁰. Kılıcı tamamlayan kalkan, savunmada kullanılırdı⁹¹. Kılıç-kalkan oyunu, Osmanlı'nın savaşmadığı dönemlerde, savaşa hazırlık olarak yapılan bir güç gösterisi olarak da kabul edilmekte idi.

Osmanlı'da önemli yeri olan sporlardan biri de güreştir. Yiğitliğin sembolü olan güreşin, "Tekke" adı verilen vakıf niteliğindeki örgütler tarafından idare edildiği belirtilmektedir. "Ceb-i Humayun"

82 KESİM, s. 103; Anadolu'da Hititler hariç, diğer Medeniyetlerde spor, savaş eğitimine ve askeri hiyerarşiye uygun yapıldığı ifade edilmektedir.

83 Konya Selçuklu Devleti'nin kuruluşu ile yeni beden eğitimi tesis ve örgütlerinin açılmış ve bu nedenle Konya önem kazanmıştır. Bkz., YILDIZ, s. 60.

84 Osmanlılarda ortaya çıkan akıncı beyleri Alpler Örgütü'nün devamı niteliğindedir. Alp, kuvvet, beceri, zeka ve hünerin simgesidir. Alplikle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. YILDIZ, s. 58 vd.

85 KAHRAMAN, M. Atuf; Osmanlı Devletinde Spor, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1697, Ankara 1995, s. 105 vd.

86 İŞCAN, Fehmi; Türklere Spor, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü, Mili Eğitim Basımevi, Ankara 1988, s. 52.

87 ERKİNER, s. 88. Günümüzde de yapılan Kırkpınar Güreşlerinde önemli bir yeri bulunan Kırkpınar Ağalığı'nın geçmişinin 650 senelik olduğu ve Osmanlı'nın spor organizatörlük yönetimlerinden günümüze intikal etmiş önemli bir örnek olduğu belirtilmektedir.

88 ERKİNER, s. 90.

89 Bu oyun günümüzde ülkemize gelen yabancı turistlere hoş geldin gösterisi olarak yapılmaktadır.

90 "Osmanlı Türkleri'nin yeminlerini kılıçları üzerine ettikleri belirtilerek, Fatih Sultan Mehmet'in, Bosna'daki Latin Kilisesi'ne tanıdığı ayrıcalığı doğrulamak için "kuşandığım kılıç hakkı için" diyerek güvence verdiği belirtilmektedir". Ayrıntılı bilgi için bkz., YILDIZ, s. 191,192,193.

91 Kalkanların orta bölümleri çelik, yan bölümleri söğüt dalından yapılarak, bunların üstlerinin ibrişim ve ipek kumaşlarla örüldüğü belirtilmektedir. YILDIZ, s. 195.

ve “İhsanı Şahane” adlı defterlerde çeşitli güreş turnuvaları, tekkelerin yönetimi, ünlü pehlivanların adları ve kimlere kaçır kuruş aylık ödendiği yazılırdı⁹². İstanbul’da iki Güreş tekkesinden biri Zeyrek yokuşunda, diğeri de Şişhanede bulunmaktaydı. Edirne’de “Pehlivan Cemaleddin Tekkesi” adı ile anılan güreş tekkesi vardı. Ayrıca, Osmanlı toprakları üzerinde Mekke, Cidde, İskenderiye, Şam, Maraş, Amasya, Tokat, Ankara, Bursa, Diyarbakır, Konya, Balıkesir, Urfa, Bağdat, Mısır gibi pek çok şehirde güreş tekkeleri kurulmuştur⁹³.

Selçuklular döneminde başlayan bu spor Bizanslılar ile yakın ilişkiler sonucu daha da çeşitlenmiştir⁹⁴. Bunlardan alınan, günümüzde de oynanan “yağlı güreş” “Kırkpınar Güreşleri” adıyla düzenlenmeye devam etmektedir.

Osmanlılarda güreşten sonra en önemli spor okçuluktur. İlk defa Bursa’da “Atıcılar” adı verilen alan okçuluğa ayrılmış; daha sonra Yıldırım Beyazıt bunu vakfiye haline getirmiş ve zamanla okçuluğa ayrılan alanlar gelişerek “Meydan-ı Kemankeş” (ok meydanları) oluşturulmuştur⁹⁵. Ok meydanlarında, kabza sahibi yani 900 defa ok atmış sporcuların kaydoldukları düzenli olarak tutulan bir sicil defteri bulunduğu ve elde edilen verilere göre sicil defterinde 3375 kabza sahibi kemankeş yani okçunun adının yer aldığı belirtilmektedir⁹⁶. Okçulukta üç tür atış yapılmakta idi. Bunlardan ilki menzil atışı (uzun mesafe atışı); ikincisi puta atışı (hedef atışı) ve üçüncüsü de zarp atışı (demir veya tunç levhaları delmek) idi⁹⁷. Menzil atışında okçular sınıflara ayrılırdı. İhtiyarlar beşer; Dokuz yüzçüler yedişer; Binciler dokuzar; bin yüzçüler on birer ok atarlardı.

Genellikle binicilik de önemli idi⁹⁸. Kanuni Sultan Süleyman döneminde de Edirne, Diyarbakır, Bağdat, Ankara, Sofya, Mekke, Cidde ve daha pek çok yerde at meydanları kurulmuş ve Padişah bu oyunu saray ve orduya ait olmaktan çıkarıp, halka yaymıştır. Zamanla biniciler teşkilatlanmıştır⁹⁹.

Fatih Sultan Mehmet, 1453 yılında İstanbul’u fethettikten sonra, Bizans’tan kalan Hipodromu yeniden yaptırarak buraya “At Meydanı” adını vermiş¹⁰⁰, “Bahriye Kanunnamesi” ile burada savaş gidecek Yeniçerilere at binmenin yanı sıra, yüzme bilme zorunluluğu da getirilmişti¹⁰¹. İstanbul’un fethi ile Fatih Sultan Mehmet, Osmanlı’nın ilk büyük spor tesisi olan Okmeydanını kurmuştur¹⁰². Burada usta okçular yetiştirilmiş ve okçulukla yetinilmeyip aynı zamanda güreş, tüfek atışı ve başka sporlar da yapılmıştır.

92 YILDIZ, s. 198.

93 YILDIZ, s.199.

94 YILDIZ, s.198.

95 ERKİNER, s. 89.

96 KUNTER, Halim Baki; Eski Türk Sporları, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1938, s. 16 vd.

97 KUNTER, s. 38 vd.

98 ERKİNER, s.90.

99 İŞCAN, s. 65. Bunun da Türk sporunda profesyonelliğin başlangıcı olarak kabul edildiği belirtilmektedir.

100 GÜVEN, Özbay; Türklerde Spor Kültürü, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s. 25. 1618’de II. Osman’ın atı “Sisli Kar”ın mezarının Selimiye’de Saray Bahçesinde bulunması; Karacaahmet Mezarlığında “Atlar Mezarı” denilen kubbeli mezar; Bursa’da “Sanıcı Dede” isimli at mezarı bunlara örnek teşkil etmektedir.

101 İŞCAN, s. 60. Yüzme sporunun başlangıcı olarak kabul edilen tarih olarak belirtilmektedir.

102 YILDIZ, s. 169.

Osmanlılarda, “Avcılık”da çok önemli ve yaygındı. Padişah fermanları ile özel av dönemleri ve alanları tespit ve tayin edilir, av alanları korucular tarafından korunur, buralara halkın girmesine katiyen izin verilmezdi¹⁰³. Osmanlı İmparatorluğu’nda avcılıkla ilgili ilk düzenleme Sultan III. Murat’ın 1586’da çıkardığı fermanıdır. 1615 yılında çıkan bir diğer fermanla da avcı olmayanların geceleri silahla gezmesi yasaklanmış; 1679’da Sultan IV. Mehmet’in fermanı ile av için tahıl gerektiği belirtilerek bunun sağlanması emredilmiştir¹⁰⁴.

Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerine doğru modern spor yerleşmeye başlamış, 1839’dan sonraki yıllarda, askeri ve sivil okullara ilk defa jimnastik dersleri konulmuş ve yabancı öğretmenler eşliğinde spor eğitimi verilmiştir¹⁰⁵.

Ülkemizde spor kulüplerine benzer örgütlenmelerin ve ilk spor kulüplerinin ortaya çıkışı Osmanlı Devletinin son dönemlerine rastlamaktadır. 1863 yılında beden eğitimi dersi ilk kez bazı yüksek okulların ve 1869 da da Rüştiyelerin ders programlarında yer almıştı¹⁰⁶.

İlk düzenli müsabaka 1903 yılında “İstanbul Futbol Birliği”nin kurulması ile gerçekleştirilmiştir. 1908 yılında Meşrutiyetin ilanı ile gelen özgürlük, spor alanında da kendini göstermiştir¹⁰⁷. Bu yıllarda herhangi bir resmîyete sahip olmayan spor kuruluşları 1909 yılında çıkartılan “Cemiyetler Kanunu” ile önceden izin gerektirmeyen özel hukuk tüzel kişiliğine kavuşmuşlardır¹⁰⁸. Aynı yıllarda kurulan “İstanbul Kulüpleri Ligi” 1914’e kadar devam etmiştir¹⁰⁹.

1908 yılında Meşrutiyetin ilanı ile Osmanlı Milli Olimpiyat Cemiyeti kuruldu. 1911 yılında Uluslararası Olimpiyat Komitesi tarafından kabul edilerek tanındı. Ancak, Uluslararası Olimpiyat Komitesi, I. Dünya Savaşına neden oldukları gerekçesiyle aralarında Osmanlı Devletinin de bulunduğu bazı devletleri organizasyondan ihraç etmiştir. Nihayet, Kurtuluş Savaşını takiben 1924 yılında Türkiye Millî Olimpiyat Cemiyeti adı ile yeniden kurulan Komite, 1924 Paris Oyunlarına da katılmıştır¹¹⁰.

103 KAHRAMAN, s. 210.

104 YILDIZ, s. 149.

105 KESİM, s.104; “Birinci Dünya Savaşı ile birlikte yenik devletler içinde bulunan Türkiye’nin Uluslararası Olimpiyat Komitesi üyeliği silinmiştir. Selim Sırrı Tarcan, 1924 yılında Paris’te düzenlenecek Olimpiyat Oyunlarına Türkiye’nin katılımı için girişimde bulunarak, tekrar Olimpiyat Komitesi temsilcisi seçilmiş ve olimpiyat oyunlarına katılımı sağlamıştır.”

106 KARAKULLUKÇU Ömür Fatih; Spor Yönetiminde Son Gelişmeler, <http://www.bedenegitimi.gen.tr/upload/w113d4/paspas/spor%20y%C3%B6netiminde%20son%20gelişmeler.pdf>, erişim tarihi:12.08.2009.

107 DEVECİOĞLU, Sebahattin; Futbolun Yasal Evrimi ve Son Gelişmeler, <http://www.ekospor.com/My-Articles/Futbolun-YasalEvrimi-ve-Son-Gelisimler.pdf>, www.fesam.org, s.2, erişim tarihi: 10.11.2009.

108 7. Zilhice Tarihli Kanun-ı Esasî’nin Bazı Mevadd-ı Muadelesine Dair Kanun, (Cemiyetler Kanunu) 5 Şaban 1327 ((Ağustos 1909) Cemiyetler Kanunu’nun 120. maddesi uyarınca, “Kanun-ı mahsusaya tebaiyet şartı ile Osmanlılar hakk-ı içtimaa maliktir. Devlet-i Osmaniye’nin temamiyet-i mülküyesini ihlal ve şekl-i meşrutiyet ve hükümeti tağvir ve Kanun-ı Esasi ahkâmı hilafında hareket ve anasır-ı Osmaniye’yi siyaseten tefrik etmek maksatlarından birine hadim veya ahlak ve adab-ı umumiyyeye mugayir cemiyetler teşkili memnu’ olduğu gibi ael itlat hafî cemiyetler teşkili de memnu’dur”.

109 KESİM, s. 104; Türk Futbolu, spor kulüplerinin Cemiyetler Kanunu’na göre tescil yaptırmaya başlanması ile gelişme yolunda adım atmıştır. 1903 yılında Beşiktaş, 1905 yılında Galatasaray, 1907 yılında Fenerbahçe faaliyete geçen ilk spor kulüpleri olmuştur.

110 ERTEN, s.124.

3. Cumhuriyet Döneminde Spor

Türkiye’de sporun teşkilatlanması, 1922 yılında 16 spor kulübünün birleşip Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı’nı kurmaları ile başlamıştır¹¹¹. Bağımsız, özerk ve yerinden yönetim kuralları içinde idare edilen Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı’nın kurulmasıyla spor kulüpleri ilk olarak kulüpler üstü teşkilatlanmayı gerçekleştirmiş¹¹² ve Türk sporunun ilk ve düzenli teşkilatlanması olarak nitelendirilebilecek yapının kurulması sağlanmıştır¹¹³. Buna bağlı olarak kurulan ilk federasyonlar, güreş, futbol ve atletizmdir.

1922-1936 yılları arası devlet, sporu Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı vasıtasıyla idare etmeye çalışmıştır. Bu amaçla ittifak, kamu yararına cemiyet niteliğinde, yurt dışında Türkiye’yi temsil eden tek spor teşkilatı olup devletten mali yardım görmekteydi¹¹⁴. Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra özellikle 1930’lu yıllarda, Mustafa Kemal Atatürk, Türk sporunun gelişimi için yurt dışından konunun uzmanlarını getirtmiş, yurtdışına sporcular göndermiştir. Yapılan araştırmalar sonunda Almanya spor modeli alınarak, eğitim ve sağlık gibi sporun da bir devlet işi olarak ele alınması ile Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü’nün kuruluşuna vesile olmuştur¹¹⁵. 1936-38 yılları arası Türk sporu, merkezîyetçi anlayışla idare edilmiştir. Bu dönemde en yetkili spor kuruluşu Türk Spor Kurumu’dur¹¹⁶. 1932’de kurulan Türk Spor Kurumunun kuruluş Tüzüğü’nün 1. maddesinde bu kurumun amacı şu şekilde ifade edilmiştir: *“Türkiye’de sporun milli ve fenni esaslara göre yayılmasına çalışır, Türk sporculuğunu yurt içinde ve dışında temsil eder.”*¹¹⁷.

Türk Spor Kurumu, 16.07.1938 tarihli 3961 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu ile Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü’nün kurulmasına kadar görevini yerine getirmiştir. Genel Müdürlüğün kurulması ile birlikte atletizm, futbol, güreş, su sporları, atıcılık, dağcılık, kış sporları, eskrim, dağcılık gibi sporların federasyonları bu merkez teşkilatına bağlanmıştır. Beden Terbiyesi Kanunu ile kurulan kamu tüzel kişiliği haiz Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Türk sporunu 1986 yılına kadar yönetmiştir; Kurulduğunda Başbakanlığa bağlı bir devlet kuruluşu iken, 1942’de 4235 sayılı değişiklik kanunu ile Milli Eğitim Bakanlığı’na; 1960 tarihinde tekrar Başbakanlığa bağlanmıştır¹¹⁸. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, 1969 yılında

111 SÜMER, Rıza; Sporda Demokrasi, Türkiye’de Spor Federasyonlarının Tarihsel Gelişimi, Şafak Matbaacılık, s.12, 13. Ankara, 1990, s. 20-105.; Spor Ansiklopedisi, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 1997, c.III, s.7.

112 SÜMER, s. 13

113 ÖZMADEN, Harun; Cumhuriyet Dönemi İlk Spor Teşkilatı, Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (1922-1936)’nın Yapılanma Sürecinde Beden Eğitimi ve Sporun Fonksiyonları, Fonksiyonlardaki Değişmeler ve Toplumsal Hayata Etkileri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, M.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 1999, İstanbul, s. 20 vd.

114 TAYGA, Yunus; Türk Spor Tarihine Genel Bakış, GSGM Yayını, No:87, Ankara, 1990, s.162-164

115 FİŞEK, Kurthan; Dünya’ da ve Türkiye’de Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi, Bağırğan Yayınevi, Ankara, 1998, s.388.

116 EKENCİ, Güner; Gelişim Aşamaları Bakımından Türk Spor Teşkilatı Değerlendirmesi, Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1997, c. II, s. 72-80.

117 AKDENK, Mürsel, Türkiye’de spor elemanlarının yetiştirilmesi Politikası, Türk Spor Şurası Tebliği, 28-30 Mart 1980, Ankara, s. 17.

118 ERDEM, Ahmet Necati; Türk Federasyonları Yapılanması, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, in Spor Hukuku Tezleri, Kadir Has Üniversitesi Yayınları, Ekim 2007, s. 194 (s. 169,264).

Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın kurulmasıyla, 6 Şubat 1970 tarih, 3/707 sayılı Cumhurbaşkanlığı tezkeresiyle bu bakanlık kapsamına alınmıştır.

Sporun gelişimi ve Kanun'un ihtiyaçlara cevap veremez hale gelmesi ile 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu yürürlükten kaldırılmış ve 1986'da, 3289 sayılı Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun kabul edilmiştir¹¹⁹. Bu kanunun amacı, merkezde katma bütçeli ve tüzel kişiliğe sahip Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün teşkilat görev ve yetkilerine ait esas ve usulleri düzenlemektir. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, 1989 yılında 356 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü adını alarak Başbakanlığa bağlanmıştır¹²⁰.

1991 yılında 3289 sayılı Kanunun çeşitli hükümlerinde yapılan değişiklikle sporda bağımsızlaşma dönemine geçilmiş ve Kanununun 18. maddesinin 2. fıkrasında yapılan değişiklikle, futbol tamamen Gençlik ve Spor Müdürlüğü'nün gözetim ve denetiminden çıkarılmıştır. Bu gelişmenin devamı 1992 yılında da 3813 sayılı Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile, Türkiye Futbol Federasyonu kurulmuştur. Futbola ilişkin olarak, GSGM'nin tek yetkisi, 3289 sayılı Kanununun 2.maddesi uyarınca futbol müsabakalarında müşterek bahis (Spor-Toto ve Spor-Loto) düzenlemektir.

Günümüzde, 3289 sayılı GSGM Teşkilat Kanunu yürürlükte iken, yakın geçmişte, 16 Mayıs 2009 tarihinde 5894 sayılı Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun 27230 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve bu Kanunun Türk Sporunu için adeta bir evrim olduğu ifade edilmiştir¹²¹. Bundan sonraki önemli değişiklik ise teşkilatın yapısını kökten bir değişiklik olan, Gençlik ve Spor Bakanlığının kurulmasıdır. Gençlik ve Spor Bakanlığı, 06/4/2011 tarih ve 6223 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak, Bakanlar Kurulu'na 3/6/2011 tarihinde kararlaştırılmıştır. Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün 3289 sayılı kanunda yer alan "Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü" ibaresi ise, Gençlik ve Spor Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname¹²² ile, "Spor Genel Müdürlüğü" olarak değiştirilmiştir. Spor genel müdürlüğü adı ise son olarak, 10/07/2018 tarihli 1 No'lu Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde ile "Spor Hizmetleri Genel Müdürlüğü" olarak değiştirildi¹²³.

119 ÜÇİŞİK, Hasan Fehim; Sporda Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Ötüken Neşriyat, Yayın No: 451, İstanbul, 1999, s.40; 3289 sayılı Kanuna ait tasarının genel gerekçesinde belirtildiği üzere, bu Kanun, teşkilatı, sporcusu, kulüpleri, özel ve kamu tüzel kişileri ile spor ve spor faaliyetlerini bir bütün olarak düzenlemiş olması ve bunun sonucu olarak, toplu konut projelerine spor saha ve tesisi konulması gibi konulardaki hükümleri bakımından spor kanunu niteliğindedir.

120 24/1/1989 tarih ve 356 sayılı KHK'nin 6 nci maddesi ile Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun adı "Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun" olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir. Aynı madde ile, bu Kanununun 2 nci maddesinin (b) bendi hariç olmak üzere 3289 ve 7258 sayılı Kanunlarla diğer mevzuattaki gençlik ve spor faaliyetleri ve hizmetlerine ilişkin hükümlerde yer alan "Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü" ibareleri "Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü", "Beden Terbiyesi ve Spor İl ve İlçe Müdürlükleri" ibareleri "Gençlik ve Spor İl ve İlçe Müdürlükleri", Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı" ibareleri "Başbakanlık" ve "Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı" ile "Bakan" ibareleri "Başbakan" olarak değiştirilmiştir. Daha sonra bu ibareler 14/3/1991 tarih ve 3703 sayılı Kanununun 7 nci maddesi ile aynen kabul edilerek kanunlaşmıştır. Bkz. <http://www.bilgi-rehberi.com/kanunlar/kanun13289bes.html>

121 343 sayılı Esas Komisyon Raporu için bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss343.pdf>

122 Kanun Hükmünde Kararname Tarihi: 03/06/2011, No: 638; Yetki Kanunu Tarihi: 06/04/2011, No: 6223, yayımlandığı RG. Tarih: 08/06/2011, No: 27958 mükerrer, Yayımlandığı düstur: tertip:5, cilt: 50

123 Yayımlandığı RG. Tarih ve Sayı: 10/7/2018 – 30474

IV. SPORUN HAKLAR İÇİNDEKİ YERİNİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Özgürlük genel olarak, insanın, insan olduğu için sahip olduğu bir gücün, *serbest hareket edebilme gücünün*¹²⁴, *bağımsızlığının* ifadesi¹²⁵ olarak belirtilmektedir. Kavram yakından incelendiğinde şu tanımla karşılaşılmaktadır; özgürlük, “*yasalarla teşkilatlanmış bir toplum içinde, kişinin hiçbir zorlamaya uğramadan, hareketlerini, ilişkilerini serbestçe düzenleyebilmesidir*¹²⁶”. Toplum içinde yaşayan bireyler özgür hareket edebilmeli, kararlarını serbest iradesi ile alabilmeli ve uygulayabilmelidir. “*Özgürlük kanunların üstünde, insan varlığı ile ilgili bir haldir. Kanunlar onu ihdas etmez, fakat tanzim eder*”¹²⁷.

XX. yüzyılda, 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1954 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve diğer ulusal ve uluslararası belgelerle, birey, öncelikle yaşam hakkından, sağlık hakkına, eğitim hakkından, çalışma hakkına, mülkiyet hakkından çevre hakkına kadar pek çok hak ve özgürlüklerle donatılmıştır. Bu donanım ile söz konusu hak ve özgürlükler belirli bir sınıflandırmaya tabi tutulmuş ve insanın insan olmasından kaynaklanan yaşam hakkı, vücut bütünlüğü gibi sert çekirdek haklarına öncelik verilmiştir. Bu sıralamaya göre ilk olarak birinci kuşak, negatif statü hakları ya da klasik haklar¹²⁸; ikinci olarak sosyal haklar, pozitif statü hakları yani ikinci kuşak haklar¹²⁹, son olarak da üçüncü kuşak, aktif statü hakları yani dayanışma hakları¹³⁰ gelmektedir. Birinci kuşak haklar, devletin dokunamayacağı alanı belirten klasik hak ve hürriyetler alanını oluşturmakta ve devletin negatif yükümlülüğünün bulunduğu alanı belirtmekte¹³¹; ikinci kuşak haklar bireye devletten olumlu bir davranış, hizmet ve yardım isteme hakkını veren yani devlete pozitif bir yükümlülük yükleyen alanı çizmektedir¹³². Üçüncü kuşak haklar birinci ve ikinci kuşak haklardan farklı olarak, var olabilmeleri için hem devletin hem bireyin aktif ve ortak çabaları gerekmektedir¹³³. Bu nedenle üçüncü kuşak haklara dayanışma hakkı da denilmektedir. Sporun haklar kategorisi içinde yerini tespit edebilmek güçtür. Spor tarihinin insanlık tarihi ile neredeyse

124 ÖKTEM, Niyazi; Özgürlük Sorunu ve Hukuk, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1977, s.65 vd.; BAYRAKTAR, Köksal; Hekimin Tedavi Nedeniyle Cezai Sorumluluğu, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1972, İstanbul, s.9.

125 TUNAYA, Tarık Zafer; Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku, 2. Bası, İstanbul 1969, s. 361.

126 BAYRAKTAR, s. 10.

127 ÖKTEM, s.290.

128 Klasik haklar ya da birinci kuşak haklar sırasıyla; yaşam hakkı ve kişi dokunulmazlığı; Kişi özgürlüğü ve güvenliği; Düşünce ve düşünceyi açıklama özgürlüğü; inanç ve ibadet özgürlüğü, konut dokunulmazlığı, mülkiyet hakkı, eşitlik hakkı, dernek kurma hakkı, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, dilekçe hakkı, seçme ve seçilme hakkı, kamu hizmetine girme hakkı, tarafsız ve bağımsız bir hakim önünde yargılanma ya da adil yargılanma hakkı olarak belirtilmektedir. Birinci kuşak haklar, bireylere devletin karışamayacağı bir alan yaratmaktadır. AKIN, İlhan; Temel Hak ve Özgürlükler, 2. bası, İstanbul, 1968, s.5; KAPANİ, Münci; Kamu Hürriyetleri, Yetkin Yayınları, B.7, Ankara, 1993, s. 6.

129 İkinci kuşak ya da sosyal haklara örnek olarak, çalışma hakkı, sendika kurma hakkı, grev ve toplu sözleşme hakkı, işyeri yönetimine katılma hakkı, dinlenme hakkı, sosyal güvenlik hakkı, parasız eğitim ve öğrenim görme hakkı, sağlık hakkı, beslenme hakkı gibi haklar verilebilir. AKIN, s.5; KAPANİ, s. 6.

130 KABOĞLU, İbrahim; Özgürlükler Hukuku, AFA Yayınları, İstanbul, 1993, s. 31. Bu haklar, çevre hakkı, gelişme hakkı ve barış hakkı olarak sayılmaktadır.

131 SOYSAL, Mümtaz; Anayasanın Anlamı, Gerçek Yayınevi, B.11, İstanbul, 1997, s. 137. AKIN, s.5; KAPANİ, s. 6; BAYRAKTAR, s. 12.

132 AKIN, s.5; KAPANİ, s. 6; BAYRAKTAR, s. 12.

133 UYGUN, Oktay; İnsan Hakları Kuramı, in İnsan Hakları, Yapı Kredi Yayınları-1410, Cogito-98, Aralık 2000, s.25.

paralel olması kendisini birinci ya da ikinci kuşak haklardan yapmaya yetmemiştir. Bu belirsizlik günümüzde sporun haklar içindeki yerinin sorgulanmasına sebep olmuştur.

Günümüzde sporun sosyal değeri herkes tarafından tanınmakta ve kabul görmektedir. Türkiye’de de diğer pek çok ülkede olduğu gibi, sportif faaliyetler ön plana çıkmaktadır. Sportif faaliyetler temelini kişi özgürlüğünden almaktadır. Ancak bu gibi faaliyetlerde bulunmanın bağımsız bir hak ve özgürlük oluşu ya da diğer haklar içinde yer alışı tartışılmıştır.

Spor özgürlüğü İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, yeni hak taleplerinden biri olarak ortaya çıkan, kolektif boyutu olan haklardan¹³⁴ biri olarak değerlendirilmektedir. Kolektif haklar doktrinde üçüncü kuşak haklar olarak da nitelendirilmektedir. Bu hak grubunda ortaya çıkan ana özellik dayanışmadır. Birinci kuşak¹³⁵ ve ikinci kuşak¹³⁶ haklarda devletin negatif ve pozitif yükümlülükleri olduğu halde, üçüncü kuşak haklarda devletin, kişilerin ve grupların dayanışması vardır.

Spor hakkının Devlet tarafından düzenlenmesi, koruma altına alınmasının yanı sıra günümüzde çok önemli bir etkinlik haline dönüşmesi bunun üçüncü kuşak hak olarak değil, karma nitelikte bir hak olarak nitelendirilmesinin daha uygun olacağı sonucuna bizi ulaştırmaktadır. Yasal düzenlemelere bakıldığında sporun doğrudan bir hak olarak düzenleme altına alınmadığı görülmektedir. Anayasamızın 59. maddesi¹³⁷ ile Devlet’in sporu düzenlemesi hüküm altına alınırken, spor, kişi dokunulmazlığı¹³⁸, bireyin maddi ve manevi varlığını geliştirmesi; eğitim ve öğretim hakkı¹³⁹; çalışma ve sözleşme

134 UYGUN, s.37.

135 Bu haklara örnek olarak, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, gerek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde belirtilen haklardan, Yaşam Hakkı, Kişi Dokunulmazlığı, Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği, Düşünce ve İfade Özgürlüğü, İnanç ve İbadet Özgürlüğü, Konut Dokunulmazlığı vb. haklar verilebilir.

136 Bu haklara sosyal haklar da denilmektedir. Bu haklarda ortaya çıkan belirgin özellik Devlete pozitif bir yükümlülük getirmekte, diğer bir ifade ile Devlet kişiye hizmet sunmakla örneğin eğitim ve öğrenimi temin etmekle, dinlenmesini temin etmekle yükümlüdür.

137 T.C. Anayasası m: 59’a göre; “Devlet, her yaşta ki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyla korur. (Ek fıkra: 17/3/2011-6214/1 md.) Spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlarına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. Tahkim kurulu kararları kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciine başvurulamaz.”

138 T.C. Anayasası m: 17/1’ e göre; “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir”.

139 Anayasa’nın Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler başlıklı üçüncü bölümünde yer alan 42. Maddesi Eğitim ve Öğrenim hakkı ve Ödevini öngörmektedir. Buna göre; “MADDE 42. – Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 9.2.2008-5735/2 md.) Kanunda açıkça yazılı olmayan herhangi bir sebeple kimse yükseköğrenim hakkını kullanmaktan mahrum edilemez. Bu hakkın kullanımının sınırları kanunla belirlenir. (*)

(*Bu fıkra, 9/2/2008 tarihli ve 5735 sayılı Kanununun 2 nci maddesi ile eklenmiş ve metne işlenmiştir. 5735 sayılı Kanun; Anayasa Mahkemesi’nin 5/6/2008 tarihli ve E.: 2008/16, K.: 2008/116 sayılı Kararı ile iptal edildiğinden, bu Kanunun, uygulanmasından doğacak sonradan giderilmesi güç veya olanaksız durum ve zararların önlenmesi ve İptal Kararının

özgürlüğü¹⁴⁰ ve çalışma hakkı¹⁴¹ ve sağlık hakkı¹⁴² ile yakın bağlantılıdır. Spor, toplum içinde bireylerin kendilerini geliştirmesi için önemli bir araç olduğu gibi, aynı zamanda, eğitim ve öğretim hayatında öğrencilerin kendilerini beden ve ruhen geliştirmesi yönünden önemli bir etkinliktir. Günümüzde de spor, ekonomik hayatın içinde kendine bir yer açarak çalışma sahası bulmuştur.

Anayasa'nın 59. maddesi bireyin kendini spor alanında geliştirebilmesi için, Devletin sporu teşvik etmesini, bireylere imkanlar sağlamasını öngörmektedir. Ancak bu hüküm tek başına değerlendirilmemelidir. Bireyin kendisini geliştirme hakkı aynı zamanda Anayasa'nın 17. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen "Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir" hükmü ile koruma altına alınmıştır. Bu yönüyle ele alındığında insanların, yaşama, maddi ve manevi varlıklarını koruma ve geliştirme hakkı ile 59. maddenin beraber değerlendirilmesi doğru olacaktır. Gerçekten de spor kişilerin gerek bedensel, gerek ruhsal anlamda kendilerini geliştirmek için yapmış oldukları bir faaliyettir. Bu da kişilerin maddi ve manevi varlıklarını geliştirme yönünden itici bir unsur olmakta ve hayata karşı bir direnç sağlamaktadır. Spor bir yükümlülük değil bir tercihtir. Bu tercihi yapan kişiler devletin sağladığı imkanlardan yararlanarak kendilerini geliştirdikleri gibi bunları koruma ya da devam ettirme hakkına da sahiptirler. Kişinin kendisini geliştirmesi geniş bir kavramdır, bütünselliği içerir. Bunun içine bedeni, ruhi, maddi ve manevi hayat girmektedir. Spor da bu gelişim için bir araç olup, bundan yararlanmak kişi bakımından bir haktır. Diğer yönden spor kişinin kendini geliştirmesi olarak kabul edildiğinde özel hukuk bağlamında bir "kişilik hakkı" olarak da kabul edilmektedir¹⁴³.

sonuçsuz kalmaması için Kararın Resmî Gazete'de yayımlanacağı güne kadar Anayasa Mahkemesi'nin 5/6/2008 tarihli ve E.: 2008/16, K.:2008/16(Yürürlüğü Durdurma) Kararı ile Yürürlüğünün Durdurulması hükmü altına alınmıştır.)

Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilmez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tâbi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır."

140 T.C. Anayasası'nın Çalışma ve Sözleşme Hürriyetini düzenleyen 48. maddesine göre; "Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.

Devlet, özel teşebbüslerin millî ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürütmesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır".

141 T.C. Anayasası'nın Çalışma hakkı ve ödevini öngören 49. Maddesine göre; "Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

(Değişik: 3.10.2001-4709/19 md.) Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır."

142 T.C. Anayasası'nın Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunmasını düzenleyen 56. maddesine göre; "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.

Devleti herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlardan yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir."

143 ERTAŞ, Şeref; Spor Karşılaşmalarında Sporcuların Yaralanmalarından ve Ölümlerinden Doğan Hukuki Sorumluluk, in Spor Hukuku Dersleri, Kadir Has Üniversitesi Spor Hukuku Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, no. 2, İstanbul 2007, sh 240, (s.239-263).

Çalışmamızın bu bölümünde spor hakkının niteliğini ortaya koyabilmek bakımından önce sporun Türk Anayasası'ndaki yerini; daha sonra sporun, sosyal haklardan eğitim hakkı, çalışma hakkı ve sağlık hakkı karşısındaki durumunu incelemeye çalışacağız.

I. Türk Anayasası'nda Spor

Spor, Türk anayasal gelişimi içerisinde ilk olarak 1982 Anayasası'nda yer almıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası "Gençlik ve Spor" başlıklı IX. Bölümünün 58. ve özellikle 59. maddesinde sporun geliştirilmesini öngörmektedir. Anayasa'nın 58. maddesi¹⁴⁴, gençliğin korunmasını düzenlemekte ve gençlerin kişisel ve bedensel gelişimi konusunda Devletin yükümlülüğünü öngörmektedir.

Türk Anayasası'nın "Sporun Geliştirilmesi ve Tahkim" başlıklı 59. maddesi "(1) Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder.

Devlet başarılı sporcuyla korur.

(Ek fıkra: 17/3/2011-6214/1 md.) Spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlarına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. Tahkim kurulu kararları kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciine başvurulamaz". Anayasanın 59. maddesinin 1. fıkrasında "Devlet her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder." diyerek Devletin bu konudaki pozitif yükümlülüklerinden bahsetmektedir. Devlet sporcuyla teşvik edecek, bunun için gerekli imkanları temin edecektir. Bu konuda temin edilmesi gereken alt yapı da devlet tarafından hazırlanacaktır¹⁴⁵.

Söz konusu maddenin 2. fıkrasında da "Devlet başarılı sporcuyla korur" ifadesi yer almaktadır. Buradan çıkarılacak anlam devletin başarısız olanı korumayacağı değildir. Devlet her sporcuyla koruyacaktır, başarılı sporcunun faaliyetlerini de özel olarak destekleyecektir.

Son fıkra önemli bir çelişkiyi ortadan kaldırmak maksadıyla 17/3/2011 tarihli ve 6214 sayılı Kanununun 1 inci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir. Buna göre artık, spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlarına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. Tahkim kurulu kararları kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciine başvurulamaz denilmek suretiyle adli yargının önü kapatılmıştır.

Anayasa'nın 59. maddesinin gerekçesinde "Sağlık hizmetlerinin bir parçası, beden sağlığının spor yaptırılarak korunmasıdır. Sporun kitlelere yayılması bu amacın teminine yarayacak araçlardan en

144 Anayasa'nın 58. maddesi "Devlet, istiklal ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müspet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetiştirme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır. Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır" demektedir.

145 BIÇAKÇI, Levent; Türkiye'de ve Dünyada Spor Hukuku, Yargısı ve Özellikleri, in Spor Hukuku Kolokyumu, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, Ağustos 2005, İstanbul, s.6.

*etkinidir. Sporun geliştirilmesi, sadece fiilen spor yapanları değil, seyircileri için de eğitici ve sağlık kurallarına uygun bir ortamda yaşamaya sevk edici etkileri sebebiyle Devleçe ele alınması bir başka sebeptir.*¹⁴⁶ şeklinde sporla elde edilmek istenen amaç belirtilmiştir.

Madde, gerekçesi ile beraber değerlendirildiğinde sporun geliştirilmesinin amacı, hem sporcu, hem de izleyici bakımından sağlığın korunması, eğitimin geliştirilmesidir. Devlet sporu bir kamu hizmeti olarak ele alıp bunu toplumdaki bireylere cazip hale getirecektir. Bu devletin pozitif yükümlülüğüdür.

2. Sosyal Haklar Çerçevesinde Sporun Değerlendirilmesi

Spor yapmanın bir hak olarak nitelendirilmesi sorunu önemlidir. Sporun, eğitim ve öğretim hakkı ile birlikte çalışma özgürlüğü içinde bulunduğu; aynı şekilde bireyin bedensel, ruhsal yönden kendini geliştirmesi ile sağlık hakkının kapsamında yer aldığı ifade edilebilir. Sporun bu özellikleri belirtildiğinde, sosyal haklar içindeki yerinin tespiti ve hatta spor hakkının sosyal haklar içinde ayrı bir hak olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği konusunun çözüme kavuşturulmasının gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır. Belirtilen bu sebeplerle, çalışmamızın bu bölümünde, sporun eğitim hakkı, çalışma hak ve özgürlüğü ve sağlık hakkı kapsamında değerlendirmesini yaptıktan sonra görüşümüzü açıklamaya çalışacağız.

a. Eğitim Hakkı ve Spor

Eğitim bireye, kişiliğini tam olarak geliştirme; siyasal, sosyal ve kültürel yaşama etkin biçimde katılma; tüm insan haklarının korunmasına, geliştirilmesine ve kullanılmasına bilinçli olarak katkıda bulunma imkânı veren bir hak olarak gerek anayasalarda gerekse insan hakları belgelerinde¹⁴⁷ tanınmıştır.

Sosyal devlet¹⁴⁸ eğitim ve öğretimi devletin başta gelen ödevi sayar ve tüm vatandaşların eşit imkanlar içinde bundan yararlanmasını sağlar. Eğitim hakkının öznesi herkes¹⁴⁹ olmakla birlikte ilk akla gelen özne çocuklardır¹⁵⁰. Eğitim hakkı, özellikle ebeveyne çocuklarını yetiştirme özgürlüğü ile gerçek ve tüzel kişilere öğretim kurumları açma hakkı tanırken; devlete de özellikle ilköğretim için öngörülen zorunluluk ve parasızlık ilkeleri ile bu hakkın gerçekleştirilmesi ödevi yüklemektedir¹⁵¹. Bu da eğitim hakkının sosyal bir hak olmasından kaynaklanmaktadır. Sosyal

146 Resmî Gazete, 09/11/1982; S. 17863 (Mükerrer) için bkz., İZGİ, Ömer – GÖREN, Zafer; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Yorumu, TBMM Basımevi, Ankara, 2002, s.610-611.

147 İnsan Hakları Evrensel Bildirisi m. 26; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi m. 13; Öğretim Alanında Ayrımcılığa Karşı Mücadele Sözleşmesi, BM Çocuk Hakları Bildirisi m. 7, 51, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m.26 ve 29 gibi.

148 Anayasa'nın 2. maddesinde yer alan sosyal devlet ilkesi ile sosyal haklar vazgeçilmez haklar olarak yerini almıştır.

149 GÜLMEZ, Mesut; Eğitim ve İnsan Hakları Eğitimi Hakları, in İnsan Hakları, Cogito, YKY, İstanbul, 1998, s. 311, (s. 309-336).

150 Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Yüksek Öğretim Kanunu, İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Özel Eğitim Kurumları Kanunu gibi kanunlar Anayasa'nın eğitim hakkından kaynaklanan ve Devlet'in özellikle ilköğretim için öngörülen zorunluluk ilkesiyle somutlaşan kanunlara örneklerdir.

151 GÜLMEZ, s. 313.

hak, batı demokrasilerinde sosyal eşitlik amacına yönelmiş, iktisadi ve sosyal eşitsizliklere tepki niteliğinde olan ve bunu giderme amacına yönelik hak olarak tanımlanmaktadır¹⁵². Sosyal hak, sahibine kendine bir şeyin yapılmasını, bir edimde bulunulmasını isteme yetkisi vermektedir. Birey, toplum içindeki konumunu güçlendirmek ve sosyal eşitsizliği gidermek için ilk olarak eğitiminin temin edilmesini istemektedir.

Eğitim hakkı küçüklükten başlayarak kişinin hayatının sona ermesine kadar geçen dönem içinde tanınmış bir hak olarak gelişim hakkı adı verilecek bir kavram içinde yer almaktadır. Aile içinde başlayan eğitim ile birey gelişmeye ve kendini geliştirmeye başlar. Bu eğitim ve öğrenim içinde yer alan vasıtalarından biri de spordur. Spor sosyal yaşamın ve kültürün bir parçası olarak bireyi gerek bedenen gerek ruhen şekillendirir. İlköğretim tedrisatı içinde yer alan ve zorunlu spor eğitimi dışında, birey sporu tercihine göre devam ettirebilir. Bu da eğitim sürecinin bir parçası olarak değerlendirilir.

Böylelikle spor, eğitim hakkı içinde yer alan kavramlardan ve devletin pozitif yükümlülüklerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Spor eğitimi hakkından bağımsız olarak değerlendirmek mümkün değildir. Eğitim hakkı da, sosyal haklar kategorisi içinde yer alan haklardan biri olması nedeniyle, sporun da sosyal hak niteliği olduğu belirtilmelidir.

b. Çalışma Özgürlüğü, Çalışma Hakkı ve Spor

Çalışma ve sözleşme özgürlüğü ile çalışma hakkı 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinin 23. maddesinde, Avrupa Sosyal Şartı'nda, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nun çeşitli sözleşmelerinde ve Anayasa'mızın 48 ve 49. maddeleri ile düzenleme ve korunma altına alınmış sosyal haklardır. Bireyin toplum içindeki yaşantısının bir parçası olan iş hayatının anayasal temellerini oluşturan bu özgürlük ve hak ile, kişi devletten kendisi için bir iş alanı yaratmasını talep ettiği gibi, çalışma hayatının engellenmemesini, özgürce hareket edebilme imkanının yaratılmasını da istemektedir. Sosyal hakların toplumdaki bireye doğru yararlandırıcı¹⁵³ olarak nitelenmesinden maksat da bu haklar sayesinde bireyin toplum içinde çalışma hayatına dahil olmayı isteyebilmesi, devletten kendisine iş alanı yaratma talebinde bulunabilmesidir.

Çalışma hakkı iki anlama gelmektedir. Bunlardan ilki, herkesin çalışmaya hakkı olduğu ve çalışmanın engellenemeyeceği ve bu hakkın doğrudan kişiye bağlı olup, kimsenin bu haktan feragat edip bunu kısıtlayıcı anlaşma yapamayacağıdır. İkinci anlamı da, kişilerin bir işe sahip olması yani devletin işsizliği önlemek bakımından gerekli tedbirleri alma ödevi ve yükümlülüğü altında olmasıdır¹⁵⁴.

Çalışma özgürlüğü ile çalışma hakkı birbirinden farklı kavramlardır ancak birbirinden bağımsız değildir. Çalışma ve sözleşme özgürlüğü Anayasa'nın 48. maddesinde düzenlenmiş olup buna göre; çalışanın, çalışıp, çalışmama, çalışacaksa işi, işvereni, işyerini seçme ve çalıştığı işten ayrılma

152 TANÖR, Bülent; Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar, May Yayınları, İstanbul, 1978, s. 93, 94.

153 AKILLIOĞLU, Tekin; İnsan Hakları, SBF İHM yay.no 17, Ankara, 1995, s.147.

154 ESENER, Turhan; İş Hukuku, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1992, s. 12.

özgürlüğünü; ticari ve sınai alanda istediği işi yapabilme, sözleşme kurabilme ya da sözleşmeyi feshedebilme özgürlüğünü ifade etmektedir¹⁵⁵. Çalışma özgürlüğü iş hayatında özgürlüğü ve zorla çalışma yaşağını içermektedir.

Çalışma hakkı Anayasa'nın 49. maddesinde düzenlenen bir sosyal hak olarak çalışanın sahip olduğu hakları ifade etmektedir. Kişinin bu hakkından yararlanması ancak iş ve çalışma ortamı veya çalışma olanakları varsa sağlanabilecektir¹⁵⁶. Çalışma hakkı beraberinde sendika hakkı, sendikalara serbestçe girebilme ve çıkabilme; grev ve toplu sözleşme hakkı, işyeri güvenliği hakkı, çalışan çocuk, kadın, genç ya da özürlülerin özel olarak korunmasıyla ilgili haklar, adil ücret hakkı, ücretli tatil hakkı, dinlenme hakkı, boş zaman bulabilme hakkı, angarya yasağı, mesleki yönden yetiştirme ve gelişme hakkı, yaşına, gücüne ve cinsiyetine uygun işlerde çalıştırılmayı isteme hakkı, sosyal güvenlik hakkı, eşit işe eşit ücret hakkı gibi temel ve diğer sosyal hakları getirmektedir. Çalışma hakkı ve sayılan tüm bu haklar gerçek anlamda bireyin çalışma ortamını, güvenliğini ve iş alanında gelişimini destekleyecektir; aksi takdirde tek başına bir çalışma hakkı uygulanamaz bir hak olarak kalacaktır.

Çalışma ve sözleşme özgürlüğü ile çalışma hakkı bireylere toplum içinde iş imkanı, sözleşme özgürlüğü ve iş sahibi olduktan sonra da güvenceler sağlayan temel haklardan olarak kanunen kabul edilen tüm iş alanlarında özgürlük ve haklar sağlamaktadır.

Sporun son yüzyılda önemli bir iş alanı olması ve özellikle profesyonel alanda sporcuların faaliyette buldukları alanda birer çalışan sıfatını kazanmasıyla çalışma ve sözleşme özgürlüğü ile çalışma hakkı sporcular bakımından da değerlendirilmesi gereken haklar içinde gelmektedir. Spor bir iş alanı olarak gerek sporcusuna, gerek antrenörüne, gerekse konuyla ilgili teknik direktör gibi profesyoneline iktisadi alan yaratmaktadır. Sporun iş alanı özelliği ile bu faaliyet, çalışma hak ve özgürlükleri bağlamında değerlendirilmesi kaçınılmazdır. Günümüzde özellikle futbolda yapılan futbolcu sözleşmeleri, transferleri bu alanın en önemli örnekleridir. Nitekim Anayasa Mahkemesi'nin, 3813 sayılı Kanun'un 29. maddesinin 2. cümlesinde belirtilen Türkiye Futbol Federasyonu tarafından onaylanmayan sözleşmelerin geçerli olmadığına ilişkin hükmün Anayasa'ya aykırılığı gerekçesi ile açılan davada verdiği kararda, sporu çalışma özgürlüğü içinde değerlendirdiği görülmektedir¹⁵⁷. Anayasa Mahkemesine intikal eden olay; Prime Prodüksiyon Hizmetleri A.Ş. ile İstanbulspor Spor Faaliyetleri A.Ş. arasında imzalanan yayın sözleşmesinin Türkiye Futbol Federasyonu Başkanlığı tarafından onaylanmaması nedeniyle "sözleşmenin aynen ifası", "muvazaanın ve müdahalenin önlenmesi" için açılan davaya bakan Ankara Asliye 19. Hukuk Mahkemesi tarafından, 3813 sayılı (eski) Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun'un 29. maddesinin ikinci cümlesinin 1982 Anayasası'nın 48. maddesine aykırılığı iddiasıyla itiraz yolu ile Anayasa Mahkemesi'ne götürülmüştür. İlk derece mahkemesi

155 BALKIR, Zehra Gönül; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Hakları, in İnsan Hakları, Cogito, YKY, İstanbul, 1998, (s. 236 – 258), s. 237.

156 BALKIR, s. 238.

157 AYM.Kararı, Esas Sayısı: 1997/47, Karar Sayısı: 1997/55, Karar Günü: 10.6.1997; <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/kararlar/IPTALITIRAZ/K1997/K1997-55.htm> (28 Aralık 2008 saat: 22:41)

başvurusunda 1982 Anayasası'nın 48. maddesinde yer alan “*çalışma ve sözleşme hürriyeti ilkesi*”ne dayanarak, tüzelkişiliği haiz bir spor kulübünün serbest iradesi ile yaptığı ve koşullarına uygun sözleşmelerin TFF'nin onayına bağlanmasının Anayasa'nın bu ilkesine aykırı bulunduğu kanaatine vararak 3813 sayılı Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun'un 29. maddesinin 2. cümlesinin iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuş, ancak Anayasa Mahkemesi itirazı, mahkemenin yetkisiz olduğu gerekçesiyle reddetmiştir. Ancak bir süre sonra, 3813 sayılı kanunda değişiklikler öngören 4563 sayılı kanunun 11. maddesi ile itiraz konusu 29. maddenin ikinci fıkrası madde metninden çıkarılmış, ama bu kez aynı hükme TFF Ana Statüsü'nün 69. maddesinde yer verilmiştir¹⁵⁸.

Ancak spor tek başına söz konusu özgürlükler içinde değerlendirilemeyecektir. Çünkü spor bireyin tüm yaşam alanına girmiş ve gelişiminin bir parçası haline gelmiştir. Spor varoluşundan bu yana kişinin öncelikle fiziksel gelişimi ve devamında psikolojik ve sosyolojik gelişiminin bir parçası olması ile sağlık kavramı içinde de yerini almıştır. Bu nedenle sporu tek başına çalışma hak ve özgürlükleri içinde değerlendirmek ve sınırlandırmak mümkün olmayacaktır.

c. Sağlık Hakkı ve Spor

Sporun hak ve özgürlükler içindeki yerini tespit edebilmek için söz konusu faaliyetin anayasal haklar içindeki yerini incelerken, Devlet'in pozitif yükümlülüğü olan sağlığın korunması hakkı ya da kısaca sağlık hakkı¹⁵⁹ çerçevesinde ele alınması gereği de doğmaktadır. Çünkü, spor kişinin kendini geliştirme hakkı içinde değerlendirilirken beden ve ruh gelişimi kavramları ile ortaya konulmakta ve bunlar da bir insanın sağlıklı olduğu hallerde mümkün olabilmektedir.

Sağlık; “*Organizması iyi işleyen bir insanın durumu; organizmanın az veya çok ahenkli işleyişi olarak tanımlanmakta*¹⁶⁰” ve sadece hastalık bakımından değerlendirilebilecek bir kavram olmayıp kişinin ruhen ve sosyal olarak tam bir iyilik halinin ifadesi olduğu belirtilmektedir.

Bireyin sağlıklı olması, sağlıklı kalması ve hastalık halinde sağlığını elde etmek için Devlet'ten talepte bulunabilmesi de, gerek İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi¹⁶¹, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar

158 5/5/2009 tarihinde kabul edilen 5894 sayılı 16/5/2009 tarih ve 27230 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak 3813 sayılı Kanunu yürürlükten kaldırmıştır. 5894 sayılı Kanun'un 19. maddesine göre; “ - (1) 17/6/1992 tarihli ve 3813 sayılı Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır”.

159 ZAFER, Hamide; 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Sağlık Hakkı İle İlgili Düzenlemeler, in Sağlık Hukuku ve Yeni Türk Ceza Kanunu'ndaki Düzenlemeler Sempozyum no.1, Ocak 2007, Roche Yayını, s. 184. (s.184-208).

160 BAYRAKTAR, s. 15.

161 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 25.maddesi; “1. Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.
2. Anaların ve çocukların özel bakım ve yardım görme hakları vardır. Bütün çocuklar, evlilik içi veya evlilik dışı doğmuş olsunlar, aynı sosyal güvenceden yararlanırlar”. Burada “sağlık hakkı ile sosyal güvenlik hakkı” birlikte düzenlenmiştir.

Sözleşmesi¹⁶², Avrupa Sosyal Şartı¹⁶³, Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi¹⁶⁴ gibi uluslararası sözleşmelerle, gerekse Anayasa tarafından bir hak olarak güvence altına alınmıştır. İlk olarak 1961 Anayasası ile öngörülen hak 49. maddede “sağlık hakkı”¹⁶⁵ başlığı altında düzenlenmiştir. 1982 Anayasası’nda ise sağlık hakkı ifadesi korunmamış bunun yerine “sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması” başlığı altında daha uzun ve fakat 1961 Anayasası’na göre daha dar bir düzenleme yoluna gidilmiştir. 1961 Anayasasının ifadesine göre sağlık bir haktır ve Devlet de bunu birey sağlıklı iken muhafazayla; hastayken de teşhis, tedavi, bakım ve sağlık hizmetlerinin görülmesini sağlamakla yükümlü kılınmıştır. Devlet’in pozitif yükümünün bulunduğu sağlık hakkı, sosyal hakların en belirgin örneklerindedir. 82 Anayasası’nın, sağlık hakkının da doğrudan bağlantılı olduğu temel haklardan olan kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığının korumasını düzenleyen 17. maddesine göre “*Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.*”. Anayasa’nın 17. maddesinde belirtilen “yaşamak” sadece canlılık özelliklerine sahip olmak demek değildir. Bunun yanında bazı özellikleri, hatta koşul ve olanakları içerir ki bu da sağlıklı yaşama hakkını ortaya koyar. Nitekim Anayasa Mahkemesi’nin 17. madde ile 56. maddeyi beraber değerlendirdiği kararlarına rastlanmaktadır¹⁶⁶. Bu kararlarında ortaya konulmak istenen temel fikir “*Kişinin yaşama hakkı,*

162 Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’nin 12. maddesi de sağlık hakkını “Sağlık standardı hakkı” başlığı altında şöyle düzenlemiştir: “1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkesin mümkün olan en yüksek seviyede fiziksel ve ruhsal sağlık standartlarına sahip olma hakkını tanırlar.

2. Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bu hakkı tam olarak gerçekleştirmek amacıyla alacakları tedbirler, aşağıdakiler için de alınması gerekli tedbirleri içerir:

- a) Varolan doğum oranının ve bebek ölümlerinin düşürülmesi ile çocukların sağlıklı gelişmelerinin sağlanması;
- b) Çevre sağlığını ve sanayi temizliğini her yönüyle ileriye götürme;
- c) Salgın hastalıkların, yöresel hastalıkların, mesleki hastalıkların ve diğer hastalıkların önlenmesi, tedavisi ve kontrolü;
- d) Hastalık halinde her türlü sağlık hizmetinin ve bakımının sağlanması için gerekli şartların yaratılması.”

163 1965’te yürürlüğe giren Avrupa Sosyal Şartı’nda ise, 11. maddede ve “Sağlığın Korunması Hakkı” başlığı altında: “Akit Taraflar sağlığın korunması hakkının etkin biçimde kullanılmasını sağlamak üzere, ya doğrudan veya kamusal veya özel örgütlerle işbirliği içinde, diğer önlemlerin yanı sıra,

- 1-Sağlığın bozulmasına yol açan nedenleri olabildiğince ortadan kaldırmak;
- 2-Sağlığı geliştirmek ve sağlık konularında kişisel sorumluluğu artırmak üzere eğitim ve danışma kolaylıkları sağlamak;
- 3-Salgın hastalıklarla yerleşik mevzii ve başka hastalıklar olabildiğince önlemek; üzere tasarlanmış uygun önlemler almayı taahhüt ederler.” şeklinde bir düzenleme getirmiştir.

164 Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi’nde ise 35. maddede ve “Sağlık Hizmetleri” başlığı altında:

“Herkes, ulusal yasalar ve uygulamalarda belirtilen şartlar çerçevesinde koruyucu sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkına ve tıbbî tedaviden yararlanma hakkına sahiptir. Bütün Birlik politikaları ve faaliyetlerinin tanımlanmasında ve uygulanmasında yüksek düzeyde bir insan sağlığı koruması sağlanmalıdır.” şeklinde düzenlenmiştir.

165 1961 Anayasası’nın 49. maddesinin 1. fıkrası uyarınca “Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbî bakım görmesini sağlamakla yükümlüdür”.

166 15 Ocak 2003 Tarihli Resmi Gazete Sayı: 24994; Anayasa Mahkemesi Kararı; Esas No. 1998/35 Karar No. 1998/70 Karar Tarihi: 17.11.1998; “Anayasa’nın “Kişinin hakları ve Ödevleri”ne ayrılan ikinci bölümü, “Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir” özyeşle başlamaktadır. Bu kuralın aslında doğa kuralı olduğu, Anayasa’da yazılı bulunması da yaşamın bu doğa kuralı içerisinde yürüyeceği söylenebilir. O halde, Anayasa koyucunun amacı doğa kuralını açıklamak olmadığını düşünerek, kuralın konulmasındaki gerçek amacın araştırılması gerekir. Danışma Meclisi’nin maddeye ilişkin gerekçesinde “bu madde ile yaşama, maddi ve manevi varlığını, bütünlüğünü ve bunun geliştirilmesi Hakkı korunmaktadır. Bu iki hakkın bir bütün teşkil ettiği, birbirini tamamladığı açıktır.

maddi ve manevi varlığını koruma hakkı, birbirleriyle sıkı bağlantıları olan, devredilmez, vazgeçilmez temel haklardandır. Bu haklara karşı olan her türlü engelin ortadan kaldırılması da devlete ödev olarak verilmiştir. Güçsüzleri güçlüler karşısında koruyacak olan devlet, gerçek eşitliği sağlayacak, toplumsal dengeyi koruyacak, böylece gerçek hukuk devleti niteliğine ulaşacaktır” şeklinde ifade edilebilir.

Sağlık hakkının doktrinde çeşitli şekillerde tanımlandığını görmekteyiz. Bu tanımlardan dar olanı sağlık hakkını; *“bireylerin, sağlıklarını korumak için, toplumun sağladığı imkanlardan, vasıtalarından faydalanmalarını”*¹⁶⁷ şeklinde ifade ederken; geniş olanı; *“kişinin, toplumdan, devletten, sağlığının korunmasını, gerektiğinde tedavi edilmesini, iyileştirilmesini isteyebilmesi ve toplumun sağladığı imkanlardan faydalanabilmesidir”*¹⁶⁸ şeklinde tanımlanmaktadır.

Sporun sağlık hakkı içindeki konumunu, Anayasa'nın 17. maddesinde öngörülen kişinin kendisini beden ve ruhen geliştirmesi kavramları içinde ve gene Anayasa'nın 56. maddesinde yer alan herkesin, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olması, devletin ve toplumun bu konuda üzerine düşen yükümlülüğü yerine getirmesi içinde değerlendirmek gereklidir. Sağlık hakkı, kişinin bedenine sahip olması hakkının ya da insan bedenine saygı hakkının bir uzantısı olarak kabul edildiğinde¹⁶⁹ de, sporun bu hak içinde değerlendirilebileceği ortaya çıkmaktadır. İnsan bedenine saygı hakkı ile ilgili olarak, bu hakkın ancak insan onurunun ön plana çıkartılması ve insan kişiliğine her türlü saldırının yasaklanması ile gerçekleşeceği belirtilmektedir¹⁷⁰. Sporun sağlık hakkı içindeki konumu değerlendirildiğinde bireyin bedensel ve ruhsal gelişiminde sağlığın en önde gelen kavramlardan biri olduğu düşünülecektir. Bu durumda Devlet bireyin kişisel gelişimi ile ilgili pozitif yükümlülüğü uyarınca sağlık hakkını da öngörerek, sporu teşvik edecek ve üzerine düşen görevi yerine getirecektir. Bu bir anlamda sağlığın korunması için gereken bir tedbir niteliğinde olacaktır. Spor faaliyetinin niteliği gereği, bireyin bedeni üzerinde bir tasarrufta bulunmasını gerektiriyorsa,

Kanun güvencesi altında olan yaşama hakkını korumak için devlet, gerekli tedbirleri alacaktır” denilmektedir. 1961 Anayasası'nın 10. maddesinde bu durum daha açık bir ifade ile dile getirilmiş ve aynen “Devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzurunu, sosyal adalet ve hukuk Devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasi, iktisadi ve sosyal bütün engelleri kaldırır; insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar” hükmüne yer verilmiştir. Şu halde 1982 Anayasası'nın 17. maddesini de, gerekçesine göre, 1961 Anayasası hükmü doğrultusunda anlamak gerekecektir. Nitekim, Anayasa'nın insan sağlığı ile ilgili 56. maddesinde de Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içersinde sürdürmesini sağlamakla görevli tutulmuştur. Devletin, vatandaş sağlığını koruma görevini Anayasa'nın 17. maddesi çerçevesinde de üstlenmiş bulunduğunu kabul etmenin önemi şuradadır: Anayasa'nın “sosyal ve ekonomik hakların sınırı” başlıklı 65. maddesine göre, “Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini.. mali kaynakların yeterliliği ölçüsünde yerine getirir” Anayasa'nın madde sıralamasına ve bölümleri arasındaki düzenlemeye bağlı kalırsa, 506 sayılı Kanun'un ödenegi 18 aylık süre ile sınırlı tutan hükmüne de, devletin mali kaynaklar yönünden savunulabilir. Ancak, Anayasa'nın 17. maddesi “Sosyal Haklar ve Ödevler” bölümünde yer almadığı için bu maddenin Devlete yüklediği sağlık hizmeti 65. maddenin öngördüğü ölçüye bağlı değildir. Öte yandan, tedavi süresinin 18 ay ile sınırlandırılmasını, Anayasa'nın 18. maddesinde yazılı temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması nedenlerinden herhangi birine dayandırmak da mümkün görülmemektedir. Gerçekten 13. maddede öngörülen “Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğin, Cumhuriyetin, milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amaçlarından” yalnızca sonuncusu konumuzu ilgilendirebilir.” Konuya ilişkin bir diğer kararı; Esas Sayısı : 1999/42; Karar Sayısı : 2001/41; Karar Günü : 23.2.2001; karar için bkz. <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/kararlar/IPTALITIRAZ/K2001/K2001-041.htm>

167 RÖSCH, Georges; Aspects économiques d'un droit à la santé, Cah. Laennec, 1967, no.1, nakleden, BAYRAKTAR, s. 16.

168 BAYRAKTAR, s. 16-17.

169 ZAFER, s. 184.

170 KABOĞLU, s. 181.

bu durum insan onuru ve kişiliğine bir saldırı olarak değerlendirilmeyecektir. Bir boks müsabakası Devletin düzenlediği ve teşvik ettiği bir spor türü olması sebebiyle, her ne kadar birey şiddete maruz kalsa dahi, bu hal sağlık hakkına müdahale olarak değil toplumun kabul ettiği bir spor alanı olarak değerlendirilecektir. Sağlık hakkı kapsamında spor bireyin bedensel ve ruhsal olarak gelişiminin bir parçası olarak kabul edilebilecektir¹⁷¹.

V. SONUÇ

Spor bireyin tüm yaşam alanına yayılmış bir faaliyettir. Doğumundan ölümüne kadar, kişi, çocukluğundan hayatının sonunda kadar spor faaliyeti içinde yer alabilmektedir. Bu kadar geniş bir yelpazesi olan alanı tek bir özgürlük ya da hak içinde değerlendirmek de oldukça zordur. Birey öncelikle kendisini geliştirmekte, maddi ve manevi varlığını koruma altına almaktadır. Bu hak, bireyin temel haklarından olup, vazgeçilmez ve devredilmezdir¹⁷².

Kişinin gelişim sürecinde ihtiyari de olsa spor bir vasıta olabilmektedir. Bu noktada spor kişinin kendisini geliştirme hakkı içinde bir vasıta olarak temel hak niteliğine bürünmektedir. Bireyin kişisel gelişimi içinde yer alan bedensel ve ruhsal gelişimi de sağlığıyla beraber değerlendirilmelidir. Bu halde spor bireyin sağlık hakkının da bir unsuru olarak ortaya çıkmaktadır.

Spor aynı zamanda aileden başlayan eğitim ve öğretim sürecinin içinde de yer almaktadır. Devlet, ilk ve orta öğretimde olan spor için yer ve imkan sağlamaktadır. Kişinin kendini geliştirme hakkının bir uzantısı olarak da kabul edebileceğimiz eğitim hakkı sporu da bünyesinde barındırarak, sosyal hak özelliği kazanmakta ve bireyin devletten spor eğitimini isteme hakkını doğurmaktadır.

Eğitim süreci sonunda spor bir iş alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumda spor, artık çalışma ve sözleşme özgürlüğü ile çalışma hakkı içinde yer alan bir kavramdır. Sporun bu alan içinde yer alması onun sosyal hak niteliğini koruduğunu göstermektedir.

Spor ayrıca Anayasa'mızın 59. maddesinde de düzenlenmiş ve Devlet'in her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alacağını, sporun kitlelere yayılmasını teşvik edeceğini ve başarılı sporcuyla koruyacağını belirtilmiştir. Sporun geliştirilmesi ve tahkim¹⁷³ başlıklı 59. madde hükmü uyarınca; "(1) Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder.

Devlet başarılı sporcuyla korur.

(Ek fıkra: 17/3/2011-6214/1 md.) Spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlarına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. Tahkim kurulu kararları kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciine başvurulamaz."

171 ZAFER, s. 184.

172 AKIN, s.5; KAPANI, s. 6.

173 Bu maddenin kenar başlığı "B. Sporun geliştirilmesi" iken, 17/3/2011 tarihli ve 6214 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

Avrupa Birliği üye ülkeleri incelendiğinde, pek çoğunun sporla ilgili yasal düzenlemeleri bulunduğu görülmektedir. Bu düzenlemeler genelde spor faaliyetinin gelişimi ve organizasyonuna ilişkindir. Spora ilişkin yasal düzenlemelerin temel amaçlarının başında; ayrımcılık yapılmaksızın toplumda yaşayan bireyleri spora teşvik etmek gelmektedir. AB üye ülkelerin demokrasi anlayışlarına bağlı olarak, bir kısmı sporu anayasalarında düzenlerken; diğerleri bunu yasalarında düzenlemeyi yeterli görmüşlerdir¹⁷⁴.

Sporun organizasyonu ve tanıtımını yasaları ile düzenleyen ülkelerden Fransa'da 84-610 sayılı Kanun'un 1. maddesi sporu bir hak olarak nitelendirip, şu şekilde düzenlemiştir; “*fiziki ve sportif faaliyetler denge, sağlık ve kişisel gelişim bakımında önemli unsurlar olup, eğitimin, kültürün ve sosyal yaşamın en temel unsurlarını oluşturmaktadır. Bunların gelişimi kamu yararındandır ve uygulanmaları cinsiyet, yaş, sosyal durum ve kapasitesi ne olursa olsun her bireyin hakkıdır*”. Ancak belirtmek gerekir ki bu hükümler önemli olmakla birlikte, uygulanmamaları halinde caydırıcı bir yaptırımla karşılanmamaktadır. Fransız Kanun koyucusu 2000 yılında söz konusu Kanun ile ilgili değişikliğe giderek, madde metnini daha açık hale getirmiş ve “*fiziki ve sportif faaliyetler eğitimin, sağlığın ve sosyal yaşamın önemli bir unsurudur. Sağlığı temin eder. Gelişim ve tanıtımı da kamu yararındandır*” şeklinde düzenlemiştir¹⁷⁵.

İspanya 'da ise Spor Hakkında Kanun¹⁷⁶'da spor şu şekilde belirtilmiştir: “*Spor faaliyeti serbest ve isteğe bağlıdır. Öğrenimin ve kişilik gelişiminin temel unsuru olarak, Devletin kamu güçleri eliyle ve onun yetkisi altında kültürel bir gösteridir*”.

Lüksemburg'ta Spor Kanunu'nun amaç başlıklı 1. maddesinde, “*Spor kamu yararındır ve uygulaması herkes için bir haktır*” şeklinde ifade edilmektedir¹⁷⁷.

Sonuç olarak, gerek Türk hukukunda gerek mukayeseli hukukta spor, tek başına bir hak olarak düzenlenmemekle birlikte, karma nitelikte bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır. Spor üçüncü kuşak hak ya da dayanışma hakkı olarak kabul edilebileceği gibi günümüzdeki yeri ve önemi itibarıyla sosyal hak özelliği ön planda olan bir özgürlük çeşidi olarak nitelendirilebilmektedir.

174 MIEGE, Colin; Sport et Droits de l'Homme Dans l'Environnement Européen, in Revue Juridique et Economique du Sport, Septembre 2005, s. 18. 1978 tarihli İspanya Anayasası, 1975 Yunan Anayasası, 1976 Portekiz Anayasası ve yeni tarihli olarak da Estonya, Litvanya ve Macaristan Anayasaları örnek olarak verilebilir. İspanya Anayasası, kamu güçlerinin sağlık, fizik eğitimi ve sporu teşvik eder hükmüne yer vermiştir.

175 Spor ve Fiziksel Faaliyetlerin Teşviki ve Düzenlenmesine dair olarak adlandırdığımız 84-610 sayılı Kanun bu değişiklikten sonra 2003 ve 2006 yıllarında da değişikliğe uğramış ancak bizim belirttiğimiz hükümde değişikliğe gidilmemiştir. Bunun için bkz. Loi n°84-610 du 16 juillet 1984 relative à l'organisation et à la promotion des activités physiques et sportives
<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGIARTI000.006.274397/2003-04-15/#LEGIARTI000.006.274397>, erişim tarihi: 11.10.2020.

176 15 Ekim 1990 tarih, 10/1990 sayılı Spor Hakkında Kanun'un 1. maddesi.

177 3 Ağustos 2005 tarihli Lüksemburg Spor Kanunu'nun 1. maddesi için bkz. <http://www.legilux.public.lu/leg/a/archives/2005/0131/a131.pdf#page=2>; MIEGE, s. 19.

KAYNAKÇA

- AKDENK, Mürsel, Türkiye'de spor elemanlarının yetiştirilmesi Politikası, Türk Spor Şurası Tebliği, 28-30 Mart Ankara, 1980.
- AKILLIOĞLU, Tekin; İnsan Hakları, SBF İHM yay.no 17, Ankara, 1995.
- AKIN, İlhan; Temel Hak ve Özgürlükler, 2. bası, İstanbul, 1968.
- BALKIR, Zehra Gönül; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Hakları, in İnsan Hakları, Cogito, YKY, İstanbul, 1998, (ss. 236 – 258).
- BAYRAKTAR, Köksal; Hekimin Tedavi Nedeniyle Cezai Sorumluluğu, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1972, İstanbul.
- BERLIOUX, Monique; Olympica, Flammarion, Paris, 1964.
- BIÇAKÇI, Levent; Türkiye'de ve Dünyada Spor Hukuku, Yargısı ve Özellikleri, in Spor Hukuku Kolokiyumu, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, Ağustos 2005, İstanbul.
- BONNET, Anouk; Sport et Responsabilités, Nice, 1997, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- BUY, Frédéric; L'organisation contractuelle du spectacle sportif, PUAM, Paris 2002.n. 265.
- CHAKER, André – Noel; Etude des législations nationales relatives au sport en Europe, Editions du Conseil de l'Europe, juin 1999, İzlanda.
- DELPHINE, Denis; Les limites du principe de l'acceptation du risque, in Aspect Aspects pénaux du droit du sport, Staempfli Edition SA Berne, 2002, (ss.83-97).
- DON MARINO, Raphaëlle; La pratique sportive, source de responsabilité, Toulouse, 2001, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- EKENCİ, Güner; Gelişim Aşamaları Bakımından Türk Spor Teşkilatı Değerlendirmesi, Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, c. II, 1997.
- ERDEM, Ahmet Necati; Türk Federasyonları Yapılanması, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, in Spor Hukuku Tezleri, Kadir Has Üniversitesi Yayınları, Ekim 2007, (ss. 169,264).
- ERKİNER, Kismet; Spora Tarihsel Bir Bakış; in Spor Hukuku Dersleri, Kadir Has Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını no: 02, İstanbul, 2007, (ss. 55-94).
- ERTAŞ, Şeref; Spor Karşılaşmalarında Sporcuların Yaralanmalarından ve Ölümülerinden Doğan Hukuki Sorumluluk, in Spor Hukuku Dersleri, Kadir Has Üniversitesi Spor Hukuku Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, no. 2, İstanbul 2007, (ss.239-263).
- ERTEN, Rıfat; Türk Sporunun Yapısal Düzeni, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi c. X, sy.1,2, y. 2006, (s.117-136).
- ESENER, Turhan; İş Hukuku, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1992.
- FİŞEK, Kurthan; Dünya' da ve Türkiye'de Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi, Bağırğan Yayınevi, Ankara, 1998.
- GENÇ, Durmuş Ali; Spor Hukuku Ders Kitabı, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998.
- GILLET, Bernard; Histoire du sport, Presses Universitaire De France, Que sais-je, 1980.
- GÖVSA, İbrahim – Alaettin; Resimli Yeni Lugat ve Ansiklopedi (Ansiklopedik Sözlük) cilt 3, İskit Yayını, İstanbul, 1960.
- GÜLMEZ, Mesut; Eğitim ve İnsan Hakları Eğitimi Hakları, in İnsan Hakları, Cogito, YKY, İstanbul, 1998, (ss. 309-336).
- GÜVEN, Özbay; Türklerde Spor Kültürü, B. 2, Ankara 1999.
- GÜVEN, Özbay; Türklerde Spor Kültürü, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.

- İŞCAN, Fehmi; Türklerde Spor, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü, Mili Eğitim Basımevi, Ankara 1988.
- İZGİ, Ömer – GÖREN, Zafer; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Yorumu, TBMM Basımevi, Ankara, 2002.
- KABOĞLU, İbrahim; Özgürlükler Hukuku, AFA Yayınları, İstanbul, 1993.
- KAHRAMAN, M. Atıf; Osmanlı Devletinde Spor, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1697, Ankara 1995.
- KAPANİ, Münci; Kamu Hürriyetleri, Yetkin Yayınları, B.7, Ankara, 1993.
- KESİM, Ümit; Dünya Spor Tarihi, in Spor Hukuku Dersleri, Kadir Has Üniversitesi Spor Hukuku Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını n. 2, İstanbul 2007, (s. 97-107).
- KETEN, Mustafa; Türkiye'de Spor, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1974.
- KUNTER, Halim Baki; Eski Türk Sporları, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1938.
- MARMAYOU, Jean-Michel; No sport: Définition du sport, Théorie generale du droit du sport, Agrément des fédérations sportives, pouvoir du ministre chargé des sports, contrôle du Conseil d'Etat, in Les Cahiers de Droit du Sport, CDS 5, 2006.
- MIEGE, Colin; Sport et Droits de l'Homme Dans l'Environnement Européen, in Revue Juridique et Economique du Sport, Septembre 2005.
- MILLER, Stephen, The Date of Olympic Festivals, Mitteilungen: Des Deutschen Archaologischen Instituts, Athenische Abteilung, Vol. 90 (1975), (ss. 215-237).
- ÖKTEM, Niyazi; Özgürlük Sorunu ve Hukuk, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1977.
- ÖZMADEN, Harun; Cumhuriyet Dönemi İlk Spor Teşkilatı, Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (1922-1936)'nın Yapılanma Sürecinde Beden Eğitimi ve Sporun Fonksiyonları, Fonksiyonlardaki Değişmeler ve Toplumsal Hayata Etkileri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, M.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 1999, İstanbul
- PACHE, Jean-Jacques; La responsabilité civile en matière de sport, Thèse Lausanne 1951.
- SÜMER, Rıza; Sporda Demokrasi, Türkiye'de Spor Federasyonlarının Tarihsel Gelişimi, Şafak Matbaacılık, s.12, 13. Ankara, 1990.
- ROTH, Robert; Le droit pénal face au risque et à l'accident individuels, Collection juridique romande, Payot, Lausanne, 1987.
- RUDLINGER, Martine; L'obligation générale de prêter assistance ou de porter secours; in Aspects pénaux du droit du sport, Staempfli Edition SA Berne, 2002, (ss.99-113).
- SOYSAL, Mümtaz; Anayasanın Anlamı, Gerçek Yayınevi, B.11, İstanbul, 1997.
- TANÖR, Bülent; Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar, May Yayınları, İstanbul, 1978.
- TAYGA, Yunus; Türk Spor Tarihine Genel Bakış, GSGM Yayını, No:87, Ankara, 1990
- TELLAN, Tolga; Futbol Üretiminin İdeolojisi: Strateji, Taktik, Organizasyon, in İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Sayı 26 Kış-Bahar 2008, (ss.353-362).
- THOMAS, Raymond; Histoire du sport, Editions PUF Que sais-je?, Paris 1999
- TUNAYA, Tarık Zafer; Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku, 2. Bası, İstanbul 1969
- TURAL, Sadık – GÜVEN, Özbay; Türklerde Spor Kültürü, B. 2, Ankara 1999 kitabına Sunuş, s. X.
- UYGUN, Oktay; İnsan Hakları Kuramı, in İnsan Hakları, Yapı Kredi Yayınları-1410, Cogito-98, Aralık 2000
- ÜÇİŞİK, Hasan Fehim; Sporda Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Ötüken Neşriyat, Yayın No: 451, İstanbul, 1999
- VOIGT, Dieter; Spor Sosyolojisi, çeviren Ayşe ATALAY, Alkım, İstanbul 1999.
- YILDIZ, Doğan; Türk Spor Tarihi, Ser Yayıncılık, İstanbul 1979.

ZAFER, Hamide; 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Sağlık Hakkı İle İlgili Düzenlemeler, in Sağlık Hukuku ve Yeni Türk Ceza Kanunu'ndaki Düzenlemeler Sempozyum no.1, Ocak 2007, Roche Yayını, (ss.184-208).

SÖZLÜKLER VE ANSİKLOPEDİLER

ROBERT, Dictionnaire alphabétique et analytique de la langue française, Paris 1980, s. 347.

Nouveau dictionnaire étymologique et historique, Larousse, Paris 1971, s.709.

Büyük Lügat ve Ansiklopedi, Onbirinci Cilt, Meydan Yayınevi, İstanbul 1973, s. 523,525.

Spor Ansiklopedisi, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 1997, c.III,

Spor Kitabı, NTV yayını, İstanbul, 200

BAŞVURULAN İNTERNET SİTELERİ

http://alb.bron.free.fr/ALB_fichiers/Origine.htm ; https://www.sporthilfe.de/Sportbriefmarken_2005.dsh ;
http://www.sva1889.de/joomla/index.php?option=com_content&view=article&id=20&Itemid=149.

Erişim tarihi: 10.12.2008.

<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/kararlar/IPTALITIRAZ/K1997/K1997-55.htm> (28.12.2008 saat: 22:41).

<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/kararlar/IPTALITIRAZ/K2001/K2001-041.htm> (28.12.2008).

<http://www.bilgi-rehberi.com/kanunlar/kanun13289bes.html>.

[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec\(92\)13&Sector=secCM&Language=lanFrench&Ver=rev&BackCoorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec(92)13&Sector=secCM&Language=lanFrench&Ver=rev&BackCoorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75) , erişim tarihi: 15.10.2009.

[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec\(92\)13&Sector=secCM&Language=lanFrench&Ver=rev&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec(92)13&Sector=secCM&Language=lanFrench&Ver=rev&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75).

<http://www.hickoksports.com/history/olancien.shtml>.

DEVECİOĞLU, Sebahattin; Futbolun Yasal Evrimi ve Son Gelişmeler, <http://www.ekospor.com/My-Articles/Futbolun-YasalEvrimi-ve-Son-Gelismeler.pdf>, www.fesam.org, s.2, erişim tarihi: 10.11.2009.

KARAKULLUKÇU Ömür Fatih; Spor Yönetiminde Son Gelişmeler, <http://www.bedenegitimi.gen.tr/upload/w113d4/paspas/spor%20y%C3%B6net%C4%B0m%C4%B0nde%20son%20gel%C4%B0C5%9Fmeler.pdf> , erişim tarihi:12.08.2009.

<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGIARTI000.006.274397/2003-04-15/#LEGIARTI000.006.274397>, erişim tarihi: 11.10.2020.

<http://www.olympic.org/ioc/f/org/if/list>.

<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss343.pdf>.